

~~556~~
~~297~~

O 62-390

LEGAAT
Mr. P. A. BRUGMANS,
OVERLEDEN 1891

01 1889 5507 UB AMSTERDAM

zijne Excellentie

Den Heere, Mr C. J. Van Maanen,
Commandeur der Orde van den
Nederlandschen Leeuw,
Minister van Justitie,
enz. enz.

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 3036 4755

TAFEREEL

VAN

DE STAATKUNDIGE VERLICHTING

DER

NEDERLANDEREN;

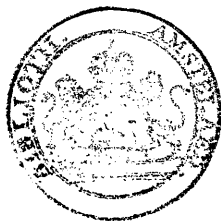
NAAR AANLEIDING

VAN

3 LANDS GESCHIEDENISSEN.

1793.

V O O R B E R I G T.

Het navolgende Geschrift is eigenlijk slechts het Tweede Deel van een Werk, ettelijke jaren geleden, door eenen, toen nog jeugdigen, Liefhebber van de Vaderlandsche Historie opgesteld, meer tot eigen oefening, dan tot gebruik elders.

Het Eerste Deel, over de vroegste tijden dezes Lands en die der Graaflijke Regering handelende, bevat weinig, hetgeen niet daarna door anderen, voornamelijk door den geleerden en oordeelkundigen KLUIT, in een helder licht is gesteld, om welke reden hetzelfde voor eene openlijke uitgave minder geschikt scheen te zijn geworden. — Zoo veel zal men er evenwel hier van zeggen moeten, dat de Schrijver, na eenige algemeene aanmerkingen, Holland in het bijzonder tot het voorwerp zijner beschouwing heeft genomen; langs welken weg hij zijnen arbeid aanmerkelijk vereenvoudigde, en hetgeen hij behoudens waarheid en oordeelkunde, meende te kunnen doen, dewijl toch de aanmerkingen, door hem, volgens den aart zijns ontwerps, opzigtelijk dat Gewest gemaakt, ook op de

meeste overige Nederlandsche Gewesten toepasselijk zijn moesten. — Men gelieve zich, bij het lezen van dit Tweede Deel, hieraan steeds te herinneren.

Maar ook dit Tweede Deel zoude waarschijnlijk nooit het licht hebben gezien, hadde niet de Leydsche Hoogleeraar, Mr. H. W. TYDEMAN, het geheele Werk, als 't ware bij toeval, te zien gekregen, en daarop hetzelfde (althands dit gedeelte,) verzocht ten gebruike voor zijne Mnemosyne, in welke Verzameling het thands, ten gevolge van dat verzoek, geplaatst wordt.

Wat de waarde des Geschrifts, ook voor onze dagen, zijn moge, beoordeele de billijke Lezer, altijd in het oog houdende de bekende spreuk van Mevrouw DE STAEL: Il faut juger les écrits d'après leur date. Men heeft het werk gelaten, zoo als het van den beginne af aan bestond: alleenlijk heeft men, bij de karakterschets van FLIPS den Tweede, thands gebruik gemaakt van hetgeen voorkomt bij Mr. S. J. Z. WISELIUS, op de 31 en 38 bladz. zijner voorrede vóór het Vijfde Deel zijner Mengel- en Tooneel-poëzij.

1822.

Bij Buitenlandsche Schrijvers, die over den opstand der Nederlanderen tegen FLIPS DEN TWEEDE gehandeld hebben, vindt men onder anderen opgeteekend, dat de vervolging ter oorzake van godsdienstige begrippen hun alleenlijk ten dekmantel strekte, om er hunnen afkeer van het Eenhoofdige Bewind achter te verbergen; en dat ook WILLEM VAN NASSAU zich daarvan bediende, als van een mom, om aan eene zelfzoekende staatkunde en aan bijzondere inzichten het voorkomen te geven van volksliefde en zucht voor het algemeene welzijn. Noodeloos acht ik het eenen laster, zoo geheel van allen grond ontbloot, opzettelijk te wederleggen. Of zouden de Bloedplakaten van den dweep- en heerschzuchtigen FLIPS, zou het schrikbewind van den wreedaartigen ALVA slechts gezochte redenen zijn geweest van beklag, ontevredenheid, angst en wanhoop? Zou de moord,

binnen den loop van weinige maanden, aan meer dan zestien duizend weerlooze burgers, in koolen bloede gepleegd, den schranderen WILLEM niets anders hebben ingeboezemd, dan het voornemen, om daarmede zijn voordeel te doen en, gelijk men het noemt, in troebel water te visschen? Was het dringen van Spanjaarden en Italianen in het Bestuur des Lands, was het schenden van alle regten en geregtigheden, was het baldadig vertrappen van alle beginselen, waarom de burgermaatschappijen zijn ingesteld, alleenlijk een gezocht bezwaar, om aan den opstand eenigen schijn van regelmatigheid te geven? Is het niet integendeel in den hoogsten graad baarblijkelyk, dat noch het Volk, noch de Edelen, noch Oranje zelf, te midden der gruwelykste mishandelingen, eenig opzet koesterden, om den Graaf den schop te geven, veelmin toen reeds een bepaald ontwerp beraamd hadden ter oprigting van een vrijen staat? Mogen wij niet veel eer en op betere gronden de geboorte der Gemeenebestregering in ons vaderland, eenstemmig met den beroemden DE GROOT, aan het bloote geval, (zoo als men het menschelyker wijze uitdrukt,) eeniglyk en alleen toeschrijven? Men dacht immers zoo weinig aan de heiligheid eens algemeenen opstands tegen een onwettig of tyranniek gezag, dat de Nederlanders, gelijk ook zelfs daarna de GROOTE WILLEM, het noodzakelyk oordeel-

deelden , om hun gehouden gedrag en hunne pogingen tot het afwerpen van een ondraagbaar juk in het openbaar te verdedigen en , bij gedrukte geschriften , de redenen bloot te leggen , die hen genoodzaakt hadden , om zich tegen den Landsheer te verzetten en zich aan zijn gezag te onttrekken : zoo weinig kende men destijds de grondslagen der Burger-maatschappij.

Doch hebben wij duchtige redenen , om denzulken te wederspreken , die den opstand der Voorvaderen geen gunstig harte toedragen , geen minderen grond meen ik te vinden , om van hen te verschillen , die daarin de bewijzen zoeken van eene grootere zucht tot vrijheid , dan andere , in beschaving met ons gelijkstaande , volken te dier tijd bezielde , of van eene betere kennis der beginselen van het maatschappelijk verdrag. Wat toch waren de begrippen der Zestiende Eeuw anders , dan onderwerping aan den wil des eenhoofdigen gebieders ? Ter naauwer nood dat men den volken het regt toekende , om zich , als de gevaren van vernietiging en vernieling ten top waren geklommen , voor een wjl aan deszelfs gezag te onttrekken. Waarlijk ; men vindt nergens in de geschiedenissen van die dagen den minsten blijk , dat men cenig denkbeeld had , aangaande de wederkeerige verplichtingen van den gebieders en van hen , die gehoorzamen.

FLIPS DE TWEDE van Spanje , onder de Hol-
A 4 land-

landsche Graven de Derde van dien naam, wordt door sommigen geschilderd als de afgerigste staatsman zijner eeuw, ja het ontbreekt zelfs niet aan Vaderlandsche Gedenkschriften, waarin hem eene groote ziel en eene uitstekende kennis bij de behandeling en het beleid van de zaken der regering onbewimpeld wordt toegekend. En inderdaad, zoo het grondig kennen van de belangen van andere Mogendheden en van den toestand en de betrekkingen der Vorsten en Volken van zijn tijd; zoo de kunst, om tot in het binnenste der staatskabinetten door te dringen; zoo de behendigheid en de zucht, om in alle oorden der wereld twist, misverstand en oneenigheden te zaaien en aan te kweken, doorslaande bewijzen zijn van staatkunde, — dan muntte FLIPS onwedersprekelijk in die kunst verre uit boven alle zijne tijdgenooten. Maar is de kennis van vreemde belangen, alleen bespiegelender wijze gebezigd en nooit toegepast op plaats hebbende omstandigheden, eene doode wetenschap, en deed het beoefenen van dezelve FLIPS zijne eigene staten en volken uit het oog verliezen; strekte zijn stelregel: « *ver-
« deel en heersch,* » zich niet verder uit, dan om geschillen en oneenigheden te doen geboren worden, die evenwel en geheel buiten zijn toedoen hadden moeten ontstaan; heeft hij van alle zijne ontwerpen geen nut getrokken en de meesten derzelve, bij mangel van berekening en ver-

band,

band, zien mislukken; heeft hij het geluk zijner onderdanen opgeofferd aan bijgeloof en, ten dienste der dweepzucht, zijne schatten uitgeput; heeft hij, onkundig van het karakter der verschillende natiën, die aan zijn gebied onderworpen waren, zich dwaaslijk voorgesteld, om die alle gelijker wijze te behandelen en te regeren; heeft hij daardoor zelf aanleiding gegeven, dat het gezag zijner handen ontslipte, zonder dat hij door andere Vorsten ondersteund of beklaagd wierd; kan dit alles van hem gezegd en door de geschiedenis bewezen worden, dan mag FLIPS naauwlijks aanspraak maken op eene der benedenste plaatsen onder de staatkundigen, die gelijktijdig met hem in Europa bloeiden.

Doch waarom hierover, als over iets nog twijfelachtigs gesproken? Of is het gedrag, door hem jegens Nederland gehouden, niet een volgend bewijs van zijn gering doorzicht en de bekrompenheid zijner kennis in de staat- of regeerkunde? Kon er wel iets strijdigers met zijne belangen uitgedacht worden, dan dat gedrag zelve? Waarlijk; hetzelfde was zoodanig, dat, indien het Spaansche Hof van die tijd ons minder van nabij bekend was, men ter goeder trouw in twijfel zoude kunnen staan, of 's Konings Raad niet welligt ware samengesteld geweest uit de warmste voorstanders der Nederlandsche Vrijheid. Geenen stap immers had men den Vorst kunnen aanra-

den, beter geschikt, om eene algemeene geestdrift te doen ontbranden, dan dien hij deed in de eerste dagen zijns bewinds: — doch dit vereischt eenige nadere toelichting.

Spanje had hij ontvangen van zijnen Vader in een bloeienden staat; de ingezetenen waren der katholieke godsdienst ernstig toegedaan, en, uit gewoonte, aan het willekeurige gezag der kerkelijken blindelings onderworpen. Maar geheel anders stond het geschapen met Nederland. Daar toch waren de geldmiddelen uitgeput en het bijzondere vermogen der ingezetenen had, door het gedurig onderschragen van Keizer KARELS verspillende krijgsvucht, onbeschrijfbaar veel geleden. Handel en welvaart waren verminderd, in evenredigheid dat de lasten waren verhoogd geworden. De godsdienst-hervorming viel er in den smaak der menigte en de vervolgingen, tegen de voorstanders der nieuwe leer in het werk gesteld, hadden, (zoo als het gemeenlijk gaat,) het getal harer belijderen van dag tot dag doen toenemen. Het schenden der wetten en voorregten, eerst bedektelijk, daarna met de nietsbeduidende bepaling van niet in gevolg te zullen getrokken worden, en ten laatste openlijk, had het gros des volks in den aanvang gemelijk gemaakt, vervolgens tot gemor, en eindelijk tot halstarrigheid doen overslaan. Verlangen naar verbeteringen in het bestuur werd door 's Lands Grooten niet meer ontveinsd

veinsd of bemanteld. Reeds hadden zij een hoofd, die alomme bekend stond voor een man van een scheppenden geest en een onbeneveld verstand: en dit alles kon een FLIPS voorbijzien! In weêrwil van alle deze omstandigheden, in weêrwil dat de tegenkantingen dagelijks grooter en menigvuldiger wierden en een algemeene volksgeest zich meer en meer afkeerig toonde van de Spanjaarden en de Spaansche bevelen, ging echter FLIPS, op den eenmaal ingeslagenen weg, dolzinnig voort en begeerde de Nederlanders, even als Spanje, te regeren, waar mede hij, die alleen Spanjaarden kende en dien landaart boven alle andere beminde, onze voorouders, (zoo ver ging zijne verdwazing,) nog wel hooglijk meende te vereeren.

KAREL DE VIJFDE had reeds den staatkundigen misslag begaan van, door zijn vinnig doorzetten van geloofsonderzoek en zielendwang, sommigen aanleiding te geven, om ernstig na te denken over het hoofdoogmerk der samenleving en de grondslagen van de burger-maatschappij: hierdoor leed al-aanstands de toeverroede van het vorstelijk vermogen, die zoo lang in staat was geweest, om de oogen te verblinden en het verstand te benevelen, eenen geweldigen krak. KAREL, evenwel, was doorzichtig genoeg, om het gevaar ras te bemerken, en hield stand bij den boord des afgronds, werwaarts verkeerde begrippen en blinde godsdienstijver hem gevoerd hadden. FLIPS daarente-

gen,

gen, van grooter bijgeloof en sterker dweepzucht bezield, bleef op dat zoo gevaarlijke spoor als ijfhoofdig voorthollen: hij hield eene krachtige hand aan de gestrengte uitvoering zijner bloedige plakaten, onttrok, in schennis der vaderlandsche wetten, de beschuldigten aan hunnen Dagelijkschen Regter, om hen voor eene vreemde vierschaar te slepen, en breidde het vermogen der gehate Geeloofsonderzoekers, weleer door zijnen Vader aangesteld, derwijze uit, dat zij aan geenerhande maat of regel meer gebonden bleven; ook wilde hij het oordeel der Trentsche Kerkvergadering hier te Lande gaaf en onvoorwaardelijk hebben aangenomen en de Roomsche Geestelijkheid, welker aanzien hij door het vermeerderen van het getal der Bisschoppen meende te vergrooten, blindelings doen eerbiedigen door een volk, bij hetwelk die stand in minachting en haat vervallen was. Doch het viel wel ligt om daartoe strekkende besluiten te nemen binnen Madrid, of op het Eskuriaal, en dezelve in Nederland bekend te maken: maar ze te doen uitvoeren, volgens de meening van den Gebieder, was een zeer zware taak, waar des Konings middelen bij moesten te kort schieten.

Of FLIPS door de aanstelling van een aantal vreemdelingen tot de hoogste ambten in den staat, strijdig met het door hem bezwoorene, een nieuwen steun aan zijn gezag dacht bij te zetten; dan wel, of hij daarmede beoogd hebbe, om het

mis-

misnoegen des Nederlandschen Adels, hetgeen langs dien weg al hooger stijgen moest, in top te voeren, ten einde hier in een nieuw voorwendsel te vinden tot het nemen van nog gestrengere maatregelen; is een vraagstuk, dat moeilijk te beantwoorden valt. Doch hoe het hier mede zij, in beide gevallen ziet men er uit, hoe gebrekkelijk zijne staatkunde was. Immers verwijderde hij de gemoederen van 's Lands vermogendste ingezetenen meer en meer van zijn belang en maakte hen, die eenen Vorst doorgaands alleen uit baatzucht aanhangen, op die wijze tot verklaarde en onverzoenlijke vijanden.

Nu kreeg in Nederland alles een vreemd aanzien: de godsdienst door vreemden geschraagd en gchandhaafd; vreemde wetten, en vreemdelingen, om dezelve uit te voeren en te doen eerbiedigen. Nog ontbrak de ijzeren arm van vreemd krijgsvolk, om de versmaders en overtreders van 's Konings eigendunkelijke en tyrannische bevelen, door plondering en moord, tot gehoorzaamheid en onderwerping te dwingen. Ook deze gewelddadige maatregel werd door den dwazen Vorst genomen en daargesteld, doch met geen ander gevolg, dan dat het al te lankmoedige volk tot wanhoop werd gebracht en hij de bekrompenheid zijner middelen voor de gantsche wereld ten toon stelde, alzoo de geheele gewapende magt, die hij in Nederland kon doen rukken, in naauwlijks vierduizend Walen en Span-

Spanjaarden bestond. Hierdoor vernielde hij zelf, wat hem nog wezenlijks overbleef, om zijn gezag staande te houden: want de verbeelding, die aan ongeziene voorwerpen gemeenlijk uitsporige vormen geeft, had den Nederlander de magt van Kastilie voorgesteld onder de beelden van goudbergen en tallooze heirlegers; en deze, der dwinglandij zoo voordeelige, beguicheling verdween, bij het aanschouwen van zulk een elendig hoopje volks. Nu begon men vergelijkingen te maken, kreeg besef van eigen krachten, en, zoo als de uitersten veelal elkander raken of nabij komen, zoo ook veranderde de voormalige schrik voor het vermeende alvermogen van den Spaanschen Monarch in eene reukelooze en mitsdien dwaze verachting.

Alreeds dan begon het volk den afstand te berekenen van die landen, van waar, zoo men deze aangekomene benden verdelgde, nieuwe trauwanten der dwinglandij zouden moeten afgezonden worden; en nu ook wilde het, of die knechten verwijderd hebben, of dezelve bestrijden. Wierd aan den eerst gemelden eisch voldaan, alsdan bleek de zwakheid van den dwangzuchtigen Gebieder zonneklaar; doch wierd dezelve geweigerd, dan moest men die vreemde bezoldelingen noodwendig met de wapenen aanvallen, en, dit gebeurende, waren ook dadelijk alle wegen van verzoening met den Vorst afgesneden. Aldus bragt de

de ondraagbare dwang alom te weeg, dat men de oogen opende voor het natuurlijke regt van zelfsverdediging, en dit gevoel, dat hij velen tot razerij oversloeg, baarde de overwinning. — Op deze wijze gaan de volken steeds te werk: zij raadplegen niet, maar handelen, en altijd volgens ontvangene indrukken en naar de gevolgen van hunne eigen daden.

Zoo verre was het gekomen en aldus stond het geschapen, toen FLIPS een nieuwen zeer groven misslag beging. Uit noodzakelijkheid, doch met een wrokkend harte, dat den Nederlander dood en verdelging dreigde, week hij voor 's volks dringende begeerte en bood de vreemde knechten van hier op. Van die stond af aan had het uit met het aanzien en ontzag der Spaansche Kroon in deze landen; en welke grootere magt daarna mogt aangevoerd, welke wandaden en gruwelen vervolgens door het Kastiliaansch geweld gepleegd mogten worden, geene listen, geene heirlegers, geene vloten, hoe schrikbarend ook in uiterlijke gedaante, waren toereikende, om dat gezag op den ouden voet te herstellen.

Twee jaren vóór het uitvaardigen van deze verkeerde bevelen, die, om strijd, kleingeestigheid en kwaden raad aan den dag legden, had FLIPS reeds doen zien, hoe weinig hij der Nederlanderen inborst kende. Van oudsher was men er hier op gezet, om den Vorst, zoo niet altijd, voor 't

minst

minst dikwijls in zijn midden te aanschouwen: doch deze karaktertrek werd door FLIPS, die van de Nederlandsche zeden warsch en in alles een Spanjaard was; even dwaas, als ligtzinnig veronachtzaamd; het welk van den aanvang af de harten van hem wendig maakte en bovendien aan den dadelijken wederstand eene wijdere deur opende; want als men de denkwijze der volken van die eeuw en hunne geschiedenis in gezette overweging neemt, mag men misschien te regt daaruit besluiten, dat zij, die zelfs te schroomachtig waren, om zich tegen 's Graven Stedehouders te verzetten, dan alléen onder voorgeven, dat deze hunnen eigen wil, niet dien van den Vorst gelden deden, er bezwaarlijk immer toe zouden zijn gekomen, om den Vorst zelve te wederstreven, zoo deze zich in persoon tegenwoordig of in de nabijheid bevonden had. De wijze, waarop men zich in den aanvang tegen het geweld verzettede, schijnt deze gevolgtrekking te bevestigen. Hoe langé immers was men niet alreeds in openbaren oorlog geweest, dat men nog altijd aan de omstandigheden eene wending wilde geven, als voerde men geen krijg tegen den Vorst, maar alléen tegen deszelfs ambtenaren? Oordeelde de Stadhouder het niet zelf noodzakelijk, ook dan uit 's Konings naam te spreken, als hij aan de koninklijke bevelen openlijk weêrstand bood en gewapende benden tegen de Kastiliaansche krijgsknechten ten strijde voerde?

Welk

Welk eene geheel andere gedaante had dan FLIPS aan de zaken kunnen geven, zoo hij zijne noodlottige afreize naar Spanje verschoven had! Dan zou hij met eigen oogen den waren toestand des Lands hebben kunnen gadeslaan, en ware hem misschien oordeels en beleids genoeg overgebleven geweest, om zijne maatregelen te verzachten, of aan dezelve voor 't minst eene andere rigting te geven, en den doorbrekenden geest van hervorming indier-voege te leiden en te wijzigen, om dien zelfs aan zijn bijzonder belang dienstbaar te maken. In allen gevalle zou hij de vermindering van zijn gezag hebben kunnen leeren kennen als een gevolg van die zelfde gewelddadige middelen, die hij dwaaslijk tot steun en herstelling van dat gezag deed in het werk stellen, waarbij hem tevens de ondervinding van vroegere eeuwen hadde kunnen doen opmerken, dat genoegzaam alle volken, waar de zucht naar vrijheid uit onderdrukking ontsproot, tot het bieden van wederstand aan den dwang en het afwerpen van het juk wel onder het oog van ondersgeschikte Gezagvoerders hebben besloten, zelden in de tegenwoordigheid der Oppergebiederden zelve.

Van het oogenblik der afreize van FLIPS mag men WILLEM VAN NASSAU als den wezenlijken Graaf beschouwen, niet alleen van Holland, maar ook van alle de overige gewesten, die de zijde van Holland hielden, waartoe de Koning, nog minder

B

men-

menschenkenner dan staatkundige, zelf den grond had gelegd, door dien schranderen Prins als zijnen Stedehouder achter te laten. Bezwaarlijk zou hij eenen sterveling hebben kunnen vinden, voor hem gevaarlijker, dan deze, indien hij namelijk voornemens was zoo te handelen, als hij met der daad heeft gedaan: eene slechts oppervlakkige beschouwing van 's Prinsen karakter en bestaan zal dit in den heldersten dag stellen.

WILLEM VAN ORANJE of van NASSAU, doorgaands WILLEM DE EERSTE genoemd, was buiten tegenspraak een der uitmuntendste mannen van zijne eeuw, en, (op weinige vlekken na, die het tafereel zijns rusteloozen levens eerder verflaauwen, dan ontluisteren,) te gelijk een edelaartig en deugdzaam mensch en een voortreffelijk Vorst. Mogt iemand staatkundig worden geheeten, hij zekerlijk had op dien naam de gegroundste aanspraak. Hij toonde zich, het is waar, begeerig naar een uitgestrekt gezag, maar wie is er, die, met hem geboren en opgevoed, en nevens hem in gelijke omstandigheden geplaatst, dien zoo algemeenen trek van het menschelijk hart niet gevoeld, of daaraan met vrucht wederstand geboden zoude hebben? Dong hij naar de oppermagt over een volk, dat hij van een hard juk zocht te verlossen, volgens de begrippen van die eeuw kon daarin niets misdadigs, zelfs niets berispelijks liggen opgesloten, behalve nog, dat de ondervinding hem da-

dagelijks leerde, hoe men, om de Spaansche magt te wederstaan, vaardigheid van besluiten en snelheid van uitvoering noodig had; waarnaar men, bij de langwijlige beraadslagingen van der Staten Vergaderingen, veelal vruchteloos bleef wenschen. En moest Nederland door een Souvereinen Heer geregeerd worden, het stond WILLEM, meer misschien dan eenigen anderen sterveling op aarde, vrij naar dat bewind te dingen. De Grootte KOSMUS DE MEDICIS, door alle volken en door alle eeuwen even zeer geprezen en geacht, had hem hiervan reeds een voorbeeld gegeven. En als men dien uitmuntenden Regent met onzen WILLEM vergelijkt in alle die opzichten, waarin zij vergelijkbaar zijn, dan, waarlijk! zal nog elke onpartijdige beoordeelaar aan laatstgemelden den prijs van grooter bedrijf en van meerdere bekwaamheden zonder aarzelen moeten toewijzen.

Meermalen ondertusschen heeft men hem te last hooren leggen, dat hij, ter zelfsverheffing en tot vergrooting van den luister zijns Huizes, zich 's volks diepgaande ellende en benaauwdheid eigenbatig ten nutte maakte; doch ook al ware eene dergelijke beschuldiging in zekeren zin gegrond, dan nog mogt men zeggen, dat zoodanige pogingen, ofschoon in het afgetrokkene al berispenswaardig, in dien voortreffelijken man te eerder te verschoonen zijn, omdat zijn dingen naar hooger gezag in die oogenblikken wezenlijk in verband stond en

volkomen strookte met het welzijn des volks en 's Lands behoudnisse, waaraan het veelhoofdige bewind, en de hiermede verknochte trage gang van raadplegen en besluiten, de grootste nadeelen menigwerf toebragt. Op dienzelfden grond, dat veelmalen het staatswerktuig, zoude het niet geheel stilstaan of zelfs verderfelijk worden, door eene klemmende en stevige hand aangegrepen en door den wil van één éénigen bestuurd en aan den gang gehouden moest worden, mag men den Prins regmatig verdedigen, zoo hij al soms de palen van de hem aanbetrouwde magt mogt overschreden hebben.

Wil men nogthands beweren, (en velen zijn er, die zulke stellingen hebben aangenomen,) dat de hoogheid, waar WILLEM zich toe verhief, de bron geweest zij van veelvuldige rampen, die ons Vaderland daarna zijn overgekomen en welke men beschouwd wil hebben als gevolgen der eerezucht van zijne opvolgers, bij name van MAURITS, WILLEM DEN TWEEDE en deszelfs Zoon, den DERDEN WILLEM, ik geef dit, ofschoon het bezwaarlijk zoude te bewijzen zijn, voor een oogenblik toe, maar vorder dan ook te gelijk onwederlegbaar aangetoond te zien, dat men onder het beleid van eenen min schranderen vorst of onder dat van 's Lands Staten alleen, hetzelfde uitwerksel, onze verlossing van het Spaansche juk, zoude hebben zien geboren worden. — En bovendien, waarom
de

de hier bedoelde onheilen , uit welke hoofdbron dan ook voortgevloeid , den uitmuntenden Nassauer geweten ? Is niet ten allen tijde het bestaan der volken , even als dat van bijzondere personen , met geluk en ongeluk doorweven ? Wil niet de Voorzienigheid baarblijkelyk , dat voorspoed door wederwaardigheden getemperd worde ? Zou Nederland eene onafgebrokene welvaart genoten hebben , zoo de roem en de invloed van hem , die teregt den naam van Vader des Vaderlands droeg , den grondslag niet gelegd hadden voor de volgende grootheid van het Huis van Nassau-Oranje ? Zouden integendeel dan niet andere rampen in het Boek des Noodlots voor ons bestemd zijn geweest , om ons te hoeden voor volkomene zorgeloosheid , die onheilbarende dochter van een onafgebroken geluk ?

Het is waar , dat de liefde , welke zich een Vorst bij zijne volken weet te verwerven , hoogstgevaarlyk worden kan voor de vrijheid. De ondeugden van KAREL DEN NEGENDE in Frankrijk , of liever die van zijne listige , dweepzieke en bloeddorstige Moeder , leverden voor het menschdom nuttiger lessen op , dan de schitterende en edele hoedanigheden van HENDRIK DEN GROOTE. De laatste immers bragten slechts nut aan voor het toen levende geslacht , en gaven zelfs , in het zegenend gedenken van dezelve , nieuwen steun aan den willekeur van volgende Koningen ; de andere daar-

entegen houden den afkeer van de dwinglandij levendig en doen tastbaar bemerken, dat eene regering, die den wil des volks ten eenigen grondslag en het belang van allen ten hoofddoel en drijfveder heeft, doorgaands verkieslijk is boven het bestuur van Koningen, wier gezag niet is beperkt en wier handelingen aan geene grondwetten verbonden zijn. Maar zal men te dezer oorzake voortreffelijke en deugdzame Vorsten haten? Zal men uit dien hoofde wenschen om dwangzuchtige en bloedorstige Gebieders? Wie zulke wenschen koesterde, mogt met even groote reden bidden, dat het vuur een deel der steden vernielde, de zee een deel des Lands verzwolg, en de pest een deel der inwoneren ten grave rukte, opdat zij, die deze jammeren ontkomen waren, tegen zoodanige plagen voor het vervolg beter op hunne hoede mogten zijn.

Vader WILLEM dan verdient het dankbaar aandenken van elken regtgeaarten Nederlander, zoo als hij de liefde en wellust des volks was gedurende zijn leven. Zijne staatszucht, voor zoo verre die drift waarlijk wortels moge geschoten hebben in zijne groote ziel, werd niet alleen door eene beminnelijke nederigheid onaanstotelijk gemaakt, maar wat meer is, zij stond nooit in tegenspraak met de verbetering van der ingezetenen lot, noch met de redding des Lands; en ofschoon het bezwaarlijk zijn zoude met eenige waarschijnlijkheid te ramen, of hij van nog wijder strek-

streckende ontwerpen zwanger hebbe gegaan, in allen gevalle zijn zijne bemoejenissen en rustelooze werkzaamheden alle gekenmerkt door eene hartelijke liefde voor dit zijn aangenomen Vaderland.

Zoo dan werd de grootmagtige Opperheer van vele Koninkrijken en uitgebreide Staten, de rijkste Vorst van Europa, die voor den geslepensten staatsman zijner eeuw gehouden wilde zijn en zich beroemde op eene geregelde verstandhouding in alle buitenlandsche staatskabinetten, de ontzaghelijke FLIPS DE TWEEDE, de speelbal van een Duitschen Graaf, die het zich aanvankelijk tot eer had gerekend 's Konings Hoveling en deszelfs Dicnaar in deze Landen te mogen zijn.

De voorbereidende hoofdzorg van WILLEM, om zijn doel te beschieten, was het nasporen van 's Konings karakter en om deszelfs wijze van zien en handelen grondig te leeren kennen. Eén middel slechts, wist hij, was den Koning overgebleven, om het verloren gezag in deze landen te herkrijgen en zelfs, nog verder dan het immer reikte, uittebreiden en optevijzelen, te weten, in het voortaan eerbiedigen van der landen en steden regten, in het bijeenroepen der staten, en in bij vervolg niets meer te doen of te ondernemen, zonder derzelve raad of toestemming. Dit middel hem voor altijd te ontnemen, door hem eenen regt tegenovergestelden weg te doen inslaan, werd voor den Prins en voor het geheele Land van

de hoogste noodzakelijkheid; ook bereikte hij dat doel volkomen. Hij wist den van zichzelf hooggevoelenden FLIPS te vervoeren tot de onberadenste stappen, en deze misslagen, door zijn eigen beleid geschapen, kunstig te doen dienen, om 's volks verbittering tegen den dwangzuchtigen Vorst al meer en meer te doen oplakken. — Op deze wijze voerde de Grootte 'Nassauer tegen den Dwingeland eenen zedelijken krijg, met het scherpzinnigste overleg ondernomen en bestuurd, en met de grootste standvastigheid volgehouden; ja! wie de keurige levensbeschrijving van den Prins, ons, zoo men wil, door den schranderen BEAUFORT nagelaten, met een oplettend oog gadeslaat, ontwaart met verbazing, schier op elke bladzijde, hoe FLIPS, jaren achtereen, zonder daarvan het geringste te bevroeden, het blinde werktuig geweest is van onzen voortreffelijken WILLEM.

Tot dit zelfde schrandere ontwerp behoorde dan ook het afvaardigen van den Graaf van Egmond naar Spanje; want de Prins, die FLIPS zoo naauwkeurig kende, wist van te voren zeer wel te berekenen, dat een Vorst, zoo dweepziek, trotsch en stijfzinnig, als de Spaansche Monarch, zich nooit door eenige voorstellen of beden zou laten bewegen tot het geven van gewetensvrijheid, of het intrekken der uitgevaardigde vinnige strafplakaten. De vruchteloosheid der pogingen van dezen Afgevaant, die algemeen bij den Nederlander in hooge
ach-

achting stond, moest alzoo een bewijs opleveren van 's Konings onverbiddelijken aart, opdat de Prins er openlijk mede zou kunnen te voorschijn treden; en de dwaze FLIPS verschaft zoodanig een bewijs, sterker sprekend en meer overtuigend, dan zijn doorzichtige tegenstander zelf het zich had mogen beloven. De Graaf van Egmond immers had ten Spaanschen Hove naauwlijks van het oogmerk zijner zending opening gedaan, of de Koning riep een vijftigtal Geestelijken in zijn paleis bijeen, om over den staat der Kerk in de Nederlanden te raadplegen, en toen deze vergadering van oordeel was, dat de Koning, ofschoon er niet toe verplicht, tot behoud zijns gezags, den Nederlanderen vrijheid van geweten behoorde toetestaan, wierp de ijlhoofdige FLIPS zich in het midden der zaal op zijne kniën en donderde, bij het ten Hemel heffen zijner handen, met eene heesche en van drift trillende stem, deze onzinnige woorden uit: « Groote God! liever wil ik « geene onderdanen hebben, dan gebied voeren « over ketters. » — Met het berigt van dit ontzettende tooneel keerde de ontroerde Afgezant in Nederland terug, en WILLEM vond daarin het verlangde middel, om de treurigheid en wankelmoedigheid des volks te doen overgaan in eenen heldenmoed, die aan de razernij van de wanhoop grensde.

Bevorens reeds had de Prins zich weten te ont-

slaan van zijn gevaarlijksten vijand, den doorslepen PERENOT, Kardinaal VAN GRANVELLE. Dezen kende hij in staat, om zijne oogmerken te doorgronden, waarom hij met reden voor hem beducht was; en toen er geen kans scheen te zijn, om dien Prelaat op eenige andere wijze den voet te ligten, bediende hij zich tot dat einde van het geliefde middel der lagere staatkunde, te weten van bespottling en schimp, om langs dien weg den algemeenen volksgeest tegen den schranderen Kerkvoogd voorin te nemen en te verbitteren.

Dit ontwerp, anders der groote ziel van den Prins onwaardig, slaagde naar wensch, in zoo verre zelfs, dat de Koning geheel in den strik viel, den Kardinaal van hier opriep en aldus zijnen bekwaamsten staatsdienaar aan zijnen onverzoenlijksten vijand opofferde.

Zoo ongelijk was FLIPS aan zich zelve; ja zoo weinig hield hij een geregeld stelsel in zijn gedrag en bestuur, dat hij, na den Kardinaal, in de hitte zijner redelooze gramschap, ten kerker verwezen te hebben, hem vervolgens tot den allerehoogsten rang verhief, en hem niet alleen Spanje, maar ook zijn eigen koninklijken persoon liet regeren en naar welgevallen leiden.

Zonder twijfel verongelijkt men den Kardinaal VAN GRANVELLE grootelijks, als men hem beschouwt met het bevooroordeelde en door godsdiensthaat veelzins benevelde oog onzer Voorvaderen. Prins
WIL-

WILLEM kende den man, zoo als hij was, en hierin lag de reden, waarom de eerstgemelde niet rustte vóór dat hij dien, hem zoo gevaarlijken, Argus van den Nederlandschen grond had zien verwijderen.

Nu waren ondertusschen de Landzaten zoo verre gekomen, om in het algemeen te bevroeden, dat van vertogen, smeekschriften en andere middelen van overreding niet meer te hopen viel tot verligting in den ondraagbaren druk: niemand echter durfde het zich voor als nog onderwinden, om slechts het denkbeeld van dadelijken wederstand te opperen; maar WILLEM, die de Natic, zoo wel als den Vorst, grondig kende, voer middelerwijl voort met aan het algemeene ongenoegen gedurig voedsel te verschaffen en wachtte de uitwerking af van de tijd. Het was hem bewust, hoe het Nederlandsch gemoed niet dan traaglijk rijpt voor gewigtige ondernemingen en dat er, alvorens de volksgeest er geheel toe gevormd zoude zijn, niet te denken viel aan openbare maatregelen. Hij was ook niet onkundig van het vermogen van 's Lands Grooten en den dwazen eerbied der menigte voor hetgeen men Grijsze Adel noemde. Hij voorzag dus en doorgrondde, welken geweldigen indruk een openbare stap van dien bevoorregten stand op den grooten hoop zoude te weeg brengen, ofschoon zulk een stap dan ook verkeerd mogt uitvallen. Om deze reden was het, dat hij het slui-

ten

ten van een bondgenootschap onder de Edelen en het inleveren van een smeekschrift bij de Landvoogdesse bedektelijk aanried en onder 's hands begunstigde, terwijl hij zich voor het uiterlijke gedroeg als van de zaak onkundig, ten einde het vertrouwen, dat de Spaansche Regering nog in hem scheen te stellen, niet geheel te verliezen, voor 't minst niet eer, dan wanneer de zaken tot meerdere rijpheid zouden zijn gekomen, of de omstandigheden hem mogten noodzaken, om het masker afteligen.

HENDRIK VAN BREDERODE, gesproten uit het Hollandsche Huis van 's Lands Graven, werd, almede door 's Prinsen beleid, aan het hoofd geplaatst van de nu met der daad verbondene Edelen, en de onpartijdige beschouwer der geschiedenis ziet daarin een zeer aannemelijk bewijs voor de reinheid van WILLEMS bedoelingen; want hadde hij van belang- of heerschzuchtige ontwerpen zwanger gegaan, zekerlijk zoude hij er niet toe hebben medegewerkt, om eenen Hollandschen Edelman van zulk een vermogen, als de Baron VAN BREDERODE, op eene zoo luisterrijke wijze in het oog des Nederlandschen Volks te doen schitteren, daar dit hem zelve, zoo hij er al op gesteld ware geweest, om eene rol te spelen, slechts de tweede zoude hebben overgelaten.

Ondertusschen levert dat zelfde smeekschrift, waarvan wij straks melding maakten, een treffend be-

bewijs op van de onkunde dier tijden , inzonderheid met opzicht tot burgerlijke vrijheid en volksregten. Niets anders toch vindt men er in , dan eene nederige bede , dat het den Koning genadelijk mogt behagen de rampen van Nederland te lenigen en de gestrengheid zijner bevelen te verzachten ; niet anders , dan eene volkomene erkentenis van den Goddelijken oorsprong van 's Vorsten oppermagt ; niets anders , dan betuigingen van trouw , welke men den Landsheer , als dienaren en Vazallen schuldig was , en van de bercidvaardigheid , om voor deszelfs voeten , indien hem zulks goed dacht , de dood te ondergaan ; niets anders , dan een nederig en onderworpen te kennen geven van de gekoesterde hoop , dat de Vorst de pogingen , door de Onderteeke- naars in dezen aangewend , allergenadigst zoude beschouwen , als voor deszelfs bijzondere belangen in het werk gesteld. — Met geen enkel woord wordt er in gewag gemaakt van 'svolks onvervreembare regten , van een wederkeerig verdrag tusschen Vorst en Volk , met plegtigen cede bekrachtigd , noch van 's Konings onregtvaardige en gewelddadige handelwijze. — Alleenlijk eene nederige bede , de slaafsche taal der Leenregering. — Geen wonder dierhalve , dat men dit veel geruchts makende geschrift ten Hove als weinig of niets beteekenende beschouwde , er openlijk den spot mede dreef en het met versmading bejegende.

Den

Den opmerkzamen moet het bovendien raadselachtig voorkomen, op wat regt 's Lands Edelen, door WILLEM aangespoord, zich, boven anderen, tot het doen van een zoodanigen stap bevoegd hebben gerekend. Als Edelen toch konden zij niet gerekend worden de Natie te vertegenwoordigen; want, zelfs volgens de begrippen van die dagen, stonden de Staten der Landschappen veel meer in die betrekking. — Of zoude het geweest zijn in hoedanigheid van 's Graven Vazallen? — Maar dan konden zij slechts voor hunne leengoederen en de inwoners van hunne heerlijkheden spreken. — Of moesten zij, als de voornaamsten in den Lande zich aan de spitse stellen? Maar te dier tijd waren er reeds velen onder den burgerstand, die in aanzien en vermogen den Adel niets behoeften toe te geven, terwijl men daarentegen onder de verbondene Edelen niet weinige schamele gelukzoekers en eigenlijk gezegde vreemdelingen vond. — Laat ons dan het zeggen, gelijk het is: zij matigden zich het boven en voor alle anderen vooruitreden aan, alleenlijk omdat zij geboren Edelen waren, en bij het algemeen vond dit toejuiching; het welk tot een klaar bewijs mag verstrekken, dat het volk even onkundig was van de gelijkheid, als van de burgerlijke vrijheid, en wel vast in het begrip moet gestaan hebben, dat de Edelen in waarheid van een verhevener oorsprong waren, dan andere menschen, en dierhalve meer dan

dan anderen, ja ook, zonder daartoe uitdrukkelijk gelastigd te zijn, in den naam van anderen spreken mogten.

Zulk een vooroordeel, hoe ellendig en beklaglijk ook op zich zelve, bragt echter te dier tijd aan de groote zaak geen nadeel toe; ook konden daarenboven de gevolgen van dien eigenmagtigen stap den Adel geene grootere voorregten doen verwerven, noch deszelfs luister vergrooten. Want, ware de bede verhoord geworden, het aanzien der Edelen zoude er veel bij hebben gewonnen, maar nu dezelve niets goeds te weeg bragt en het verzoek van de hand werd gewezen, strekte dezelve veelmeer, om den invloed van dien bevoorregten stand te verminderen, terwijl, van den anderen kant, de haat tegen de Spaansche Regering, die weldra in een openbaren krijg stond uittebarsten, er een verbazenden wasdom door verkreeg. — Op die wijze dan bragt dit ontwerp, dat kwalijk beraamd en niet naar vereisch berekend scheen, vooral inzooverre men met eene niets beteekenende magt eene grootsche vertooning maakte, juist die gevolgen te weeg, welke de schrandere WILLEM er mede beoogd had: het vergrooten namelijk van de afkeerigheid der Nederlanderen van het Kastiliaansche Bewind.

Hoe middelerwijl de zaak van het smeekschrift ook beschouwd moge worden, men zag weldra diezelfde Edelen, die het der Landvoogdesse hadden

den aangeboden, sidderen voor 's Konings ongenade: maar hoe gedroeg zich FLIPS in dezen stand der zaken?

In stede van, en smeekschrift, en inleveraren te nietig te blijven achten, om zich deswege een oogenblik te bekommeren, beging hij alwederom eenen groven misslag, door sommigen der voornaamste verbondelingen te vervolgen en ter dood te verwijzen, volgens de dwaze, althands hier verkeerdelijk toegepaste, stelregel der dwinglandij: « dat men, bij binnenlandsche beroerten, altijd « de voornaamste aanvoerders straffen moet; » en deze regel volgde de Spaansche Monarch blindelings, zonder vooraf te onderzoeken, of zij, welken hij zijne wraak gevoelen deed, wel in waarheid aanvoerders geweest waren, en of de zaak der misnoegden met derzelve dood benadeeld, dan wel bevoordeeld stond te worden.

Tot die tijd toe had het lang getergde volk in de Verbondene Edelen niets anders gezien, dan een aantal eerlijke Vaderlanders, die, uit zucht voor de algemeene belangen, eene onvoorzichtigheid begaan hadden, maar thands begon het dezelven te beschouwen als Martelaren der Vrijheid. Het bevroedde nu ook tevens, dat zwaard of strop een iegelijk te wachten stond, die zoude durven klagen, of slechts reppen van 's Lands regten, door den Vorst bezworen. Zoo dan werd dat zelfde verbond, dat in den aanvang geene wijdere
strek-

strekking had, dan om verzachting der bloedplakaten te weeg te brengen, dat door den Koning veracht was, doch welks aanleggers hij niettemin ter dood toe vervolgde, eerlang de schrikkelijkste leus tot den algemeenen opstand.

FERDINAND VAN TOLEDO, Hertog van Alva, was nu de man, welken de verdwaasde Koning uitkoos uit alle zijne Hovelingen, om, vergezeld van alle de razernijen, die den ijzeren troon des gewelds omringen, en gewapend met de snerpende roede van dweperij en godsdiensthaat, de laatste hand te leggen aan de vernieling dezer Gewesten en daardoor een onmiskenaar zegel te drukken op 's Graven meined en afschuwelijke trouwloosheid. Die wreedaart voldeed ook getrouwlijk aan het helsche doel van zijnen vloekwaardigen Lastgever, doch met eenen geheel anderen uitslag, dan de Koning met zijnen Raad en hij zelf er zich van beloofd hadden. Er was juist zulk een Monster noodig, om den koelbloedigen Nederlander de volheid zijner ellende te doen gevoelen en de bron te openen, waar de schitterendste heldendaden bij dit volk eenmaal uit hervoort moesten komen. Stroomen bloeds moesten den Bataafschen grond doorweken, alvorens men zich genezen gevoelde van het jammerlijke vooroordeel, dat het verbreken der onderdanigheid aan den Landsheer eene dadelijke schennis ware van de Goddelijke Majesteit. Deze verlichting werd uit

H. D. C de

de gruweldaden van TOLEDO geboren, zoodat hij zelf het werktuig wierd, om zijnen Vorst eene van deszelfs kostelijkste bezittingen te doen verliezen en ons Nederland voor altijd te rukken uit de magt van het Huis van Oostenrijk.

Het kan niet geacht worden tot dit Beschouwend Tafereel te behooren, de wandaden op te tellen of stuksgewijze te beschrijven, door den onmeêdogendsten Bloedhond gepleegd, aangeraden, of stilzwijgende toegelaten: van de vroegste jeugd af aan zijn zij elken Nederlander kennelijk gemaakt en in het geheugen geprent. Ik zoude ook mijn bestek verre moeten overschrijden, zoo ik het verhaal van de lotgevallen, onzen Voorvaderen in die tijdperken overgekomen en door onderscheidene zwiervolle pennen in verschillende vormen naar waarheid te bockgeslagen, in dit mijn Geschrift wilde invlechten. Gebeurde zaken omstandig voortedragen kan hier alleenlijk dan te pas komen, als zulks gelegenheid geeft, om over het bestuur dezer Landen en de gemoedsgesteltenis der daarin levende volken nutte bespiegelingen te maken en een helderder licht te verspreiden.

Het vorenstaande ons dan tot regel stellende, hebben wij bij dit tijdperk slechts in het algemeen op te merken de Spaansche wreedaartigheid, en de daartegen over staande lankmoedigheid der Nederlanderen; de weêrgaêlooze krijgskunde van ALVA, en de onkunde der Voorvaderen in de kunsten

sten des oorlogs; de magt, de middelen en de staatsverbindtenissen van FLIPS, en de geringe vermogens van de ingezetenen dezès Lands. Alle deze, wederzijds zoo verre uiteenlopende, omstandigheden immers leveren ons het onomstootelijkste bewijs op van de onwederstaanbare kracht der wanhoop, als dezelve den geest eener geheele natie beheerscht, en van het vertrouwen op eenen algemeenen aanvoerder, zoo deze zich een zoodanig vertrouwen op den duur waardig betoont. Eene vlugtige vergelijking van onzen WILLEM met den Spaanschen ALVA zal ons daarin ten proefsteen kunnen verstrekken.

In staatkunde stak Vader WILLEM den Hertog verre de loef af, doch moest voor dezen even zeer onderdoen in krijgskundige bekwaamheden. ALVA bezat misschien grootere orverschrokkenheid en meer den onwankelbaren moed van den krijgsheld, maar nog meer schitterde ORANJE boven hem uit in koel beleid, onvermoeibare oplettendheid en in alles doordringende schranderheid. ALVA scheen geboren alleen tot groote en helkkinkende bedrijven, WILLEMS geheel bestaan was gevormd en gestemd tot goede, nuttige en heilaaubringende verrigtingen.

Nog één voordeel bezat WILLEM boven ALVA, het geen hem in den bloedigen worstelkamp bij de natie, wier hoofd en geleider hij nu werd, van eene onschatbare nuttigheid was: zijne zeden, na-

melijk, als men zijne stand, leeftijd en betrekkingen in aanschouwing neemt, mogten zuiver en onbesmet genoemd worden, terwijl die van zijnen tegenstander bezoedeld en geschandvlekt waren door allerlei misdrijven en ongebondenheden.

Het was dierhalve in de krijgskunde alleen dat ORANJE voor TOLEDO wijken moest. Tunis, Katalonie en Navarre getuigden met Napels van 's Hertogs krijgsbeleid en bekwaamheden, en de veldslag bij Muhlberg drukte den lauwerkrans van CEZAR op zijne verstaalde kruin. — De Prins daarentegen kon zich alleenlijk op zijne togt in Pikardije beroepen en voorts geen wettige aanspraak maken op den titel van Veldheer. Deze daarenboven bleef in het veld altijd een enzelvig karakter aan den dag leggen. De andere, nu eens bezielde met het heldenvuur der Romeinsche DECICIEN, stortte zijnen krijgslieden denzelfden moed in, waarvan hij blaakte; dan weder, waar het pas gaf, eenen FABIVS CUNCTATOR overtreffende, zag hij de uittartingen van zijnen vijand aan met eene onverbijsterbare onverschilligheid. — Maar zou dit alles den roem des onvolprezenen Nassauwers verkleinen? Neen! die onsterfelijke Staatsman wordt zoo veel te grooter, naar gelang TOLEDOOS bejaafdheden in getal en mate toenemen. Hij toch, die zijne minderheid in de oorlogskunst zeer welkende, besloot niettemin den grootsten Veldheer zijner eeuw het hoofd te bieden; hij durfde zich vlei-

vleien hem te zullen overwinnen ; hij beloofde dit den onderdrukten Nederlander ; wat meer is , hij deed deze zijne belofte gestand.

Nu begon zich het oog van geheel Europa te vestigen op de belangrijkste vertooning , die , sedert eene reeks van eeuwen , op het woelige tooneel der menschelijke lotgevallen was aanschouwd : de worsteling , namelijk , van de volksellende met den euvelmoed van een gekroond hoofd , het pleitgeding tusschen Menschen en Koningen. — De opmerkzame Wijsgeer konde alreeds in zijne geruste boek-cel berekend hebben , dat , aan wat zijde ook de eindelijke overwinning zich verklaren mogt , deze strijd allenthalve eene geduchte les zijn zoude , zoo wel voor de Gebieders , als voor hen , die gehoorzamen ; en al wie in stille overpeinzing tot de kennis van de heilige regten der menschheid mogt zijn doorgedrongen , was volkomen in staat , om er dit besluit uit op te maken : dat , zoo de vrijheid zegvierde op de dwingelandij , de gronden , waarop de burgermaatschappij berust , ook voor andere volken kennelijk worden zouden , en wel naar evenredigheid het Bestuur , hetgeen dat van Spanje in Nederland mogt vervangen , in meerdere of mindere overeenstemming stond met de wetten der Natuur ; en dat te gelijk en in allen gevalle de opstand dezer Natie het leerzaamste voorbeeld geven moest van het vermogen van eenen gemeenen volksgeest , waarvan de wereld , na de

C 5   schoon-

schoonste dagen der Romeinen, nauwelijks meer eene schaduw had mogen ontwaren.

Wij behoeven mitsdien niet af te dalen tot op de dagen van FLIPS DEN VIERDE en de Munstersche Vrede, om van daar de geboorte der Nederlandsche Vrijheid te dagteekenen. Van hoe geringe beduidenis die vrijheid in den aanvang ware, hoe weinig de Nederlanders destijds ook overtuigd waren van het regtmatige hunner handelwijze, met welken Godsdienstigen eerbied zij zich bevorens aan 's Vorsten wil hadden onderworpen, nu, eenmaal door overmaat van ellende tot den beslissenden stap gedrongen, waren zij de eerste onder de hedendaagsche volken, die aan de hemelsche afkomst van de magt huns Gebieders durfden twifelen en zich verstouteden, om het belang der Maatschappij tot de hoogste wet te stellen.

Het is de taak van Geschiedschrijvers, te overwegen en voor te dragen, wat tot bezwaar en wat tot verschooning van de menschen en gebeurtenissen, over welke zij handelen, aangevoerd en in het midden gebragt kan worden: tot een tafereel, als het onze, kan dit niet behooren. Doch daar ik reeds meermalen gesproken heb van de onkunde, waarin de Voorvaders, met opzicht tot de vrijheid en hunne regten, verkeerden, en van de schroomvalligheid, waarmede zij zich op de zee van volksonafhankelijkheid begaven, gevoel

ik

ik mij toch eenigermate er toe gehouden, om deze Natie te verdedigen tegen den haar aangewrevenen blaam, als of die onkunde en besluiteloosheid een gevolg ware geweest, niet van de algemeene onwetendheid dier dagen, maar van gebrek aan geestvermogens en gemis van een zelfstandig karakter. Welverre inderdaad van dat men hier mindere kennis, dan elders, gehad zoude hebben aan de menschelijke en burgerlijke regten, strekt integendeel de heldhaftigheid, waar mede ons voorgeslacht die regten verweerde, na er, om zoo te spreken, in het blinde naar te hebben rondgetast, aan elken onbevooroordeelden tot een nieuwen grond, om hetzelfde der verwondering en hoogachting van alle volgende eeuwen waardig te keuren.

Het kan ons, die met rasse schreden naderen tot de Negentiende Eeuw onzer Jaartelling en tot de Tweede van de toepassing der Wijsbegeerte op 's menschen levensgedrag, zekerlijk niet ontbreken aan gelegenheden, om misslagen en onkunde op te merken in de handelingen van hen, die in een minder verlicht tijdperk hunne rollen op het wereldtooneel speelden en voleindigden, noch om zoodanige faalgrepen en gebreken in een afzichtig licht te plaatsen; lieden zelfs, die in het vak der Geschiedkunde eenen schitterenden naam verworven hebben, zijn dikwijls in die doling vervallen, om het gedrag der Voorvaderen te beoordeelen, niet naar het geen deze weten konden, maar naar het-

geen zij zelve wisten; doch de vorderingen der rede en des vernufts kunnen, even min als de wetten, eene terugwerkende kracht bezitten. Zal men een billijk oordeel vellen, men behoort zich vooraf geheel te verplaatsen in hetzelfde tijdvak, waar in de Nederlander zich het uitheemsche juk van de schouderen wierp. Men behoort de algemeene denkwijze der tijden, de aangenomene begrippen en den toestand der verschillende takken van wetenschappen en letteren wel gezet overwogen te hebben, aler men zich bevoegd mag rekenen, om te beslissen, in hoeverre de menschen, die in zekere tijden en omstandigheden leefden, een goed of een verkeerd gebruik hebben gemaakt van de middelen, die zij voor de hand hadden, om het maatschappelijk geluk te bevorderen, alsmede in hoeverre zij, van het ons bestralende licht verstoken, hunnen arbeid, naar gelang hunner vermogens en middelen, volkomen of gebrekkig behandeld en ten einde gebragt hebben; in één woord, wat zij te dier tijd doen konden, niet wat wij, in hunne plaats, bij eene meerdere kennis en ruimere ondervinding, gedaan zouden hebben. — In onze leeftijd toch zijn de volksregten aan alle beschaafde natien bekend. Hier en ginds moge nog iemand durven beweren, dat het gezag van Vorsten en Overheden onmiddelijk van het Opperwezen afdaalt, en den wederstand eens volks tegen geweld en onderdrukking onvoorwaardelijk voor

Ma-

Majesteitsschennis uitkrijten, men spot thands met dergelijke magtspreuken, met eene leer, tot de Hildebrandtsche Eeuw t'huis behoorende. Een ic- gelijk weet van overlang, dat het Bewind voortvloeit uit den algemeenen wil eener natie en op het maatschappelijk belang alleen gevestigd is, en dat het volk, dit belang ziende veronachtzamen of met voeten treden, allenthalve geregigd is, om zich te verzetten tegen willekeur en om de geesselroede des gewelds zijnen onderdrukken uit den schendigen klaauw te wringen. — Vergelijkt men nu hiermede de denkwijze der Zestiende Eeuw, welk een verschil dan! — Een opstand des volks tegen zijnen wettigen Heer was een gruwzaam oproer, eene strafwaardige mouterij. Geen onderscheid kende men tusschen de onstuimige woelingen van een opgeruiden hoop, en de regtmatische pogingen eener natie, om haren oppermagtigen wil te doen gelden. De Godsdienst zelve, die hechtste steun des waren geluks, zoo wel van de burgerstaten, als van de éénlingen, die er leden van zijn, strekte der dwinglandij tot een vermogend middel, om allen klagten en vorderingen des volks den weg tot haren zetel toe te sluiten. De wereldlijke willekeur en de eigenbaat der Geestelijkheid, doorgaands elkander wederzijds onderschragende, boden zich toen, meer dan ooit, onderling bijstand, om de menschonteerende leer van lijdelijke gehoorzaamheid staande te houden en voortteplanten

p. 167

en den mensch te bevestigen in de waanzinnige meening, dat God, als met eigene hand, de Vorsten op den troon plaatste, om aan Hem alleen rekenschap te doen van hunne bedrijven. Zij, die als uitsluitende bezitters der wonderdadige Oliekruik van den Heiligen REMIGIUS, zich het regt verkregen hadden, om de Koningen met dat gewijde smcersel, als ware het van Gods wege, te heiligen, deden door die en soortgelijke belagchenswaardige plegtigheden hunnen eigen stand klimmen in vermogen en in luister. De Vorsten van hunnen kant, den onbepaalden invloed der Geestelijken op der menschen geweten en begrippen wel kennende, moesten het natuurlijker wijze van het hoogste gewigt oordeelen, dien bevoorregten en alvermogenden stand op het naauwste aan zich te verbinden.

De geschillen over de uiterlijke eerdienst en over de wijze, om Gods Woord te verklaren en toetepassen, hadden geene verandering in de regeerkundige begrippen te weeg gebracht. De Hervormden bleven, ook na hunne geheele afscheuring van de Moeder-kerk, even vast hechten aan hunne vooroordeelen ten opzichte der herkomst van het vorstelijk vermogen. « Weest den Mag-ten, over u gesteld, onderdanig: » dit was de taal van alle kerkedienaars, om het even onder welken standaard zij zich mogten rangschikken. Dwepzucht en onverstand schoorden met vereenig-

de

de krachten den troon van willekeur en geweld, waarbij hoogmoed en zelfbelang een verbond hadden gesloten, om alle lichtstralen, die den mensch het klatergoud, waardoor hij zich liet begochelen, in deszelfs wezenlijke waarde te doen zien, door allerlei kunstgrepen te onderscheppen en van de oppervlakte des aardbodems aftesluiten. « Het leven van een deugdzaam mensch, (zoo « predikte men alom,) was slechts eene korte om- « wandeling in dit tranendal: het behoorde hem « onverschillig te zijn, hoe het hier op aarde gaan « mogt. Des zoodanigen vaderland was niet hier « beneden: een ander, een hemelsch Vaderland « toefde hem, waar Vorsten en Onderdanen ge- « lijkelyk loon naar werk erlangen zouden; doch « op deze wereld was het der laatstgemelden pligt « voor hunne Opperheeren te bidden en dezelve « blindelings te gehoorzamen. » Op deze wijze hield men de eerste natuurwet verdonkerd. Zoo had men, (ô wonderbaar vermogen des vooroordeels!) door eene valsche zedeleer die aandrift van kracht beroofd, welke het verstandelijke wezen door den Schepper is ingeplant, om voor zijn welwezen zorg te dragen en zijn geluk, op alle gepaste wijzen, te vergrooten. Ook waren deze natuuronteerende gevoelens den grooten hoop dermate vast ingeprent, dat de gruwelen der Spanjaarden eerst den hoogsten trap moesten bereikt hebben, alvorens men aan de waarheid dier

wan-

wanbegrippen dorst beginnen te twifelen. Te onbegrijpelijker is het mitsdien, hoe eenig Vorst, wiens magt op zulke hechte grondslagen van volksvooroordeel gevestigd was, dwaas en brooddronken genoeg zijn konde, om nog meer te verlangen, en alzoo, door de overmaat van onderdrukking, zijne onderdanen, ten laatste tot zelfverdediging genoodzaakt, op het spoor te geleiden, om waarheid van logen te schiften en zich te ontdoen van stellingen, die hen eene lijdelijke gehoorzaamheid als pligtmatic hadden doen beschouwen.

Van geen minder vermogen op 's Volks geweten was de eed, den Vorst weleer gezworen. Onder aanroeping van Gods Heiligen Naam had men den Koning onderdanigheid beloofd; en hoe toch zou men tijdelijke en eeuwige straffen ontgaan, indien men eene zoo plegtige gelofte dorst schenden? De Graaf had, wel is waar, ook van zijnen kant gezworen 's Lands wetten en voorregten te zullen houden en eerbiedigen, maar wie zoude oordeelen tusschen den Vorst en het Volk? Menschen immers konden daartoc geene bevoegdheid hebben; dierhalve moest men lijden en verdragen, tot dat het Opperwezen tusschen beide wilde treden. — Zoo dan moest de algemeene ellende alle maat en verbeelding te boven gaan, de dierbaarste bezittingen moesten eerst door den Moloch en deszelfs ontmenschte Dienaren verzwolgen en verteerd worden, alvorens men aan het ver-
bre-

breken van zulk een eed slechts denken dorst; ja men vond zelfs niet weinigen, wien de vooroordeelen dermate in de ziel waren gegroefd, dat zij zich, eerst na het afsterven van FLIPS, bevoegd rekenden, om de pligten, door elken burger aan het Vaderland verschuldigd, naar behooren te vervullen.

Alle Vorsten van die tijd stonden ook de leer van lijdelijke gehoorzaamheid zoo zeer voor, dat zij aan hare ongekrenkte bewaring en verdere uitbreiding de gewigtigste staatsbelangen opofferden. Dezer leer toch ten gevalle sloegen HENDRIK DE DERDE van Frankrijk en Koningin ELIZABETH van Engeland, de hun, beurtelings opgedragene heerschappij over deze Landen volstandig af, ofschoon het bezit dier Gewesten voor beide schier evenzeer als eene zaak van het hoogste belang beschouwd mogt worden. — Wij zullen over dat belang een vlugtig oog laten gaan.

De Fransche Koning, bezitter geworden zijnde van de Nederlanden, ware ligtelijk in staat geweest, om den onstaatkundigen FLIPS alle, daaraan grenzende, bezittingen te ontweldigen. De toen reeds zichtbare overmagt van Frankrijk en de moeijelijkheid voor den Spanjaard, om uit den boezem zijns Rijks oorlogsknechten herwaart te voeren, moesten zulke veroveringen den Franschen Monarch gemakkelijk maken en schenen daarbij hem het geruste bezit van het veroverde te
zul-

zullen verzekeren. Op die wijze zou zich het Fransche Gebied weldra hebben kunnen uitstrekken van de Middellandsche Zee tot aan den Wezer, en alzoo, en door de bevolking, en door algemeene welvaart, en door plaatselijke ligging, zich hebben verheven tot de geduchtste Mogendheid van de geheele wereld, Engeland niets meer, dan eene ondergeschikte rol, op het staatkundige tooneel latende spelen, zoo dat ook dan den verwaanden Brit de dwaze herssenschim nooit zoude zijn in het hoofd gekomen, dat de heerschappij op den Oceaan bij uitsluiting aan hem behoort. — Van het grootste gedeelte dier voordeelen kon HENDRIK niet onkundig zijn, en evenwel, hij verwaarloosde het beste middel, om dezelve te verkrijgen: hij wees het hem aangeboden gebied over deze Landen dwaaslijk van de hand.

Aan ELIZABETH, min vermogend dan HENDRIK, en bovendien door eene aanmerkelijke zee-enge van ons afgescheiden, kon het bezit van Nederland wel niet in allen deele zoo voordeelig zijn, maar het beloofde haar toch eenen zeer grooten aanwas van koophandel, die echte, die éénige bron van bloei voor de hedendaagsche Staten. Nederland heeft zich immers, hoofdzakelijk door eigen middelen, vrijgevochten: zou het zich dan minder spoedig van het Spaansche juk ontslagen hebben, hadde Engeland zijne ver-

mogens bij de onze gevoegd? Neen; het tegendeel is blijkbaar, weshalve de allerangstvalligste staatkunde zelfs ELIZABETH de aanvaarding van de heerschappij over deze Gewesten niet konde ont-raden, noch haar op goede gronden beducht doen zijn, hare eigene veiligheid, of de wel-vaart harer onderdanen daardoor in de waagschaal te stellen. —

Zou dan de weigering eener zoo begeerlijke aan-winst van land en vermogen blootelijk zijn toe te schrijven aan gebrek van doorzicht, zoo bij HEN-DRIK als bij ELIZABETH? Waarlijk niet! Geen van beide was zoo verblind, om de voordeelen niet te bemerken, die uit de vereeniging van Ne-derland met een van die Rijken en het hechten van dien parel aan hunne kroon, van zelve moes-ten voortvloeien. — Zou men dan wel verre van den weg der waarheid afdolen, als men de reden dier, anders onverklaarbare, weigering blootelijk zocht in het bijzonder belang der gekroonde hoof-den, vooral in deze stelling: « men kan de daden « van volken, die in opstand zijn tegen hunnen « Gebieder, niet voor wettig erkennen, zonder « het vorstelijk vermogen eenen krak te geven; « en overzulks kan men de heerschappij, door zul- « ke volken aangeboden, met geene mogelijkheid « aanvaarden, zonder, voor 't minst ingewikkeld, « te erkennen, dat zij gerechtigd zijn, om hunnen « tegenwoordigen Opperheer de gehoorzaamheid
« op

« op te zeggen en hem voor van de regering ver-
 « vallen te verklaren. » — Deze redenkaveling im-
 mers was buiten twijfel gegrond. Inderdaad kon geen
 gekroond Hoofd zulken stap doen, zonder daar-
 door te belijden, dat de Vorsten slechts zoo lang
 onderwerping konden eischen, als zij naar regt
 en billijkheid regeerden, en dat de Volken de da-
 den der Vorsten mochten beoordeelen. — Dit nu
 was regelregt in strijd met de aangeboden begrip-
 pen nopens den Goddelijken oorsprong van de
 regten der kroon, voor wier éénigen grondslag
 men het, nu in ons oog zoo bespottelijke, GOD
 EN MIJN ZWAARD, gehouden wilde hebben. Had
 HENDRIK, had ELIZABETH het beroerd Neder-
 land door de wapenen alleen kunnen magtig wor-
 den, wie twijfelt, of zij beide zouden er even
 gretig naar getast hebben? Maar de Oppermagt
 te ontvangen van 's Lands Staten, de heerschappij
 aan te nemen uit handen van een Volk, dat
 dezelve eenen anderen Vorst had ontweldigd en
 met majesteitschennende wapenen den oppermag-
 tigen wil van eenen Gezalfden des Heere weder-
 stand geboden, tot zulk eene laagheid kon zich
 de vorstelijke hoogmoed niet vernederen, te min-
 der, dewijl men zich er op die wijze aan bloot-
 stelde, om eenmaal van eigen Onderdanen iets
 dergelijks te moeten ondervinden.

Dit dan is het oogpunt, waaruit ik bij HENDRIK
 en bij ELIZABETH de weigering der aangeboden
 heer-

heerschappij over de Nederlanden meen te moeten beschouwen. Zoo ook de Britsche Koningin al naderhand ons met krijgsvolk ondersteund heeft, had dit hlijkbaar ten oogmerk, om den Spanjaard, die haar zelve toen bedreigde, afbreuk te doen, door hem in Nederland meer werks te verschaffen, en om zichzelve bij het opkomende Gemeenebest eenen beslissenden invloed te verzekeren. Dit alles ook kon zij doen, zonder eene der onwrikbaarste grondregelen van Gekroonde Hoofden te kwetsen; want, den Bataven hulp verleende, erkende zij daarom nog niet de wettigheid van derzelve opstand: zij bragt alleenlijk nadeel toe aan eenen bedekten vijand, wiens gezinningen haarwaarts toch weldra in eene openbare vredebreuk aan den dag stonden te komen, en volgde mitsdien slechts de oude stelregel der dwinglandij, of, zoo men wil, der gewone staatkunde, de voornaamste stelling van den norschen FLIPS zelve: « VERDEEL EN HEERSCH. »

Het zij verre van mij, alleen bij bespiegeling en gevolgtrekking, de denkwijze en het karakter van eenen vermogenden Vorst en van eene schrandere Vorstin op deze wijze te beoordeelen! Aan de beslissing van de geheele denkende wereld wil ik het gaarne laten verblijven, of niet HENDRIKS gedrag mij tot een zoodanig oordeel volkomen geregtige; en wat ELIZABETH betreft, zoo niet alle hare bedrijven het merk dragen van gehechtheid aan

de leer van der Vorsten onbeperkt en onafhankelijk gezag, dan moge het voldoende zijn slechts te herinneren aan de uitzetting van twee Leden van het Huis der Gemeente, ter oorzake dat deze in sommige Godsdienstplegtigheden eenige verandering hadden durven voorstellen, alle welke zaken de eigendunkelijke Koningin beschouwd wilde hebben als bij uitsluiting te harer beoordeeling staande en als geheel aftehangen van de oppermagt der Kroon. En hebben wij bovendien niet van haar eene stellige verklaring, dat zij allen, die zouden durven beweren, dat de Vorstelijke Oppermogendheid, hoe groot dan ook, evenwel binnen palen moest beperkt zijn, zoude aanmerken als weterspannelingen, welken zij gevolgiijk hare ongenade op het nadrukkelijkste zoude doen gevoelen?

Zoodanige dan waren de stellingen, waarmede het onderdrukte menschedom destijds te worstelen had; stellingen, evenzeer steunende op de onkunde der Volken, als op het persoonlijk belang der Vorsten, en welker dwaasheid slechts zeer weinigen van de eerste vernuften dier eeuw wezenlijk inzagen. — De heerlijke voorbeelden, door de Ouden achtergelaten, waren bij eene verbasterde nakomelingschap vergeten, en het weinige, dat in Italië en Zwitserland, gedurende de jongste tijden, ten behoeve der vrijheid was gedaan, had niet eens het denkbeeld van 's Volks oorspronkelijke Oppermagt doen doorbreken, veelmin kunnen

per vestigen. Ook hadden de meeste Steden van Italië, die zich sints twee eeuwen tot Gemeenebesten hadden gevormd, de vrijheid ten geschenke gekregen of gekocht, inzonderheid van de Keizers uit de Huizen van Frankenland en Zwaben, die, geene toereikende magt bezittende, om hante sooverre afgelegene Staten te aller tijd te beschermen, gaarne dat gene verkochten, wat zij waarschijnlijk anders toch eenmaal zouden hebben moeten verliezen.

Wat de geleerdheid betreft; zij, die uit het geen in vroegere eeuwen had plaats gehad, stoffe en bewijs had behooren op te zamelen voor het geen nu kon en mogt ondernomen worden, had, (zoo als ik elders breedvoerig vermeld heb,) slechts geringe vorderingen gemaakt en werd meer misbruikt tot ellendige school- en kerk-twisten, dan in het geringste aangewend tot het nasporen en toepassen van de lessen en voorbeelden der Ouden op de omstandigheden, waarin men leefde. En, of dit al niet genoegzaam ware geweest, om 's menschen geest allen voortgang te beletten, zoo voegde zich nog een andere hindernis daarbij, die uit haren aart de uitbreiding van licht en kennis aanmerkelijk moest vertragen. — Het zal der moeite wel waardig zijn, dit iets breeder te ontwikkelen.

Sedert het herleven der Letteren had men het tot eene standvaste gewoonte gemaakt en aangeno-

men, om, bij het behandelen van geleerde onderwerpen, zich te bedienen van die zelfde taal, waarin de meeste overgeblevene gedenkstukken der Oudheid geschreven waren. Het Latijn bevattede gevolgljik den sleutel der wetenschappen en moest daarom altijd het eerst en in het bijzonder beoefend worden. Geene schriften van eenig aanbelang zagen dan het licht in eenige hedendaagsche spraak, en het was nogthands in betrekking tot de geheele volksmenigte, slechts een klein getal, dat met het Latijn bekend was; en onder die weinigen waren de zulken nog dun gezaaid, wier geest genoeg voorbereid en geschikt was, om het geen zij lazen, gezet te overwegen en naar vereisch door te denken; of wel vonden dezulken hunne beperkte eer- en weetzucht voldaan met de oude talen zelve, vooral het Latijn en het Grieksch, zonder dat het hun eens inviel, om bij het licht der werken, in die talen geschreven, den Tempel der Wijsheid dieper binnen te dringen. — Het maken van aantekeningen op en het taalkundig uitleggen van oude schrijvers, alsmede het voordragen en viinnig verdedigen van gissingen omtrent de ware woorden of de beteekenissen van bedorvene of twijfelachtige plaatsen in derzelver schriften, waren de voornaamste bezigheden der Geletterden; wier zorgen en ijver zich alzoo bepaalden tot het zuiveren van uitheemsche spraken, niet om eigen begrippen, veelmin om die van hun-

hunne tijdgenooten op te helderen en te verreedlijken. — Ja zoo vast waren die gewoonte en sleur ingeworteld, dat het nog maar sinds eenige jaren geoorloofd is geweest, om, zonder aan Gekwetste School-majesteit schuldig te worden gerekend, de rigtige vertolking van eenen geachten ouden schrijver in eene hedendaagsche taal te beschouwen als van een uitgestrekter en veel wezenlijker nut, dan gheele scheepsladingen met aantekeningen en gissingen omtrent alle schrijvers, die in Oud Griekenland en Rome immer bloeiden en wier lettervruchten onze tijden hebben mogen bereiken. — Wat toch, vraag ik, is het voor de maatschappij van waarde, of HOMERUS arm en blind en te Smijrna of elders geboren geweest zij? Wat, of de vier eerste regels van de Aeneis uit de eigen pen van VIRGILIUS zijn gevloeid? Maar van een onberekenbaar nut ware het geweest, zoo de Wijsgecrige Schriften van PLATO, CICERO en PLUTARCHUS, zoo de voortreffelijke Levensbeschrijvingen, door den laatstgemelden te boek geslagen, zoo de Geschiedenissen van THUCYDIDES en LIVIUS, zoo de beste werken van XENOPHON, reeds voor eeuwen aan elken bewoner van ons werelddeel, in zijne eigen moederspraak, ter lezing en overweging hadden mogen gegeven worden.

Was men nu van de kennis der wezenlijke grondslagen van den burgerstaat verre verwijderd

gebleven, nog jammerlijker stond het geschapen met de kennis der natuurwetten. De Geestelijkheid was, voor het grootste gedeelte, in het bezit van den schat der Letteren. Haar hatelijk zelfbelang gedoogde niet, dat slechts iets van dien schat voor de oogen des algemeens ten toon zoude worden gesteld. De onkunde des volks gaf haar eene dreigende roede in de hand. — Vurige luchtverhevlingen voor onheilspellende boden des Hemels en het luchtzuiverende bliksemvuur voor het wraakteken eener vertoornde Godheid te kunnen doen doorgaan, waren heerlijke middelen, om hare schatkamers te verrijken en eenen veel vermogenden steun aan haar gezag te geven, even als waren niet alreeds de eerste overrijk en het andere veel te uitgestrekt geweest.

Op die wijze dan bragt de weder ontlokene geleerdheid weinig beteekenende vruchten voort; en het mag daaraan worden toegeschreven, dat de geheele tijdkring, die van de wedergeboorte der Letteren tot op de Agttiende Eeuw is verlopen, behalve eenige Latijnsche Dichters in Italië, behalve eenen enkelen oordeelkundigen Godgeleerde en een klein getal ware Taalkenners, behalve MACHIAVEL, ERASMUS, DE THOU, MONTAIGNE en NEEDHAM, schier geene zoodanige Geleerden heeft opgeleverd, wier werken de echte beschaving des verstands ten doel hadden, het onbelemmerde gebruik der gezonde rede bevorderden, of geschikt

schikt waren, om den mensch op te leiden tot ernstige overdenkingen over zichzelf en zijne natuur, of hem te doen redenkavelen over zijne wezenlijke bestemming en zijne betrekkingen tot de maatschappij. —

Wat wonder dan, dat de vorderingen der verlichting schier onbemerikbaar bleven? Wat wonder, dat de ware vrijheid, die door de geoefende rede alleen gekend kan worden, in den burgerstaat nergens was te vinden? Wat wonder eindelijk, dat het woord *Vrijheid*, in beteekenis, strekking en omvang, bij velen zoo verschillend wierd opgevat, dat de beteekende zaak meestal in een verkeerd daglicht wierd gesteld, nergens duidelijk begrepen?

De vorenstaande uitweiding heeft mij thands als van zelve op het standpunt gebragt, om, zonder beschuldigd te kunnen worden van het doen van te wijde sprongen, tot de beschouwing te mogen overgaan van hetgene men, op het einde der Zestiende Eeuw, bij onze Voorvaders met den naam van Vrijheid bestempelde; en die beschouwing zal ons de maatstaf opleveren, om er de vorderingen aan te berekenen, die zij in de kennis der gezonde staat- of regeerkunde te dier tijd gemaakt hadden.

Wat in onze dagen bij de Verstandigen onder het woord vrijheid verstaan wordt, kan niet meer ernstig in twijfel worden getrokken. — Bij ons

immers heet Vrijheid het vermogen, om een onbelemmerd gebruik te maken van de regten der natuur, voor zoo verre die niet aan de burgermaatschappij, te haren nutte zijn afgestaan, en te gehoorzamen aan billijke wetten, die uit den boezem des volks regelmatig zijn voortgevloeid en alzoo den algemeenen wil uitdrukken.

De Ouden, schoon zij de vrijheid niet altijd ten beste hebben gebezigd; schoon hunne regeringsvormen, alhoewel waarlijk de vrijheid op het oog hebbende, bij gebrek van behoorlijke onderscheiding der verschillende magten, wezenlijke onkunde in de ware beteekenis van het woord *Vrijheid* aan den dag leggen; die Ouden wisten echter, in weêrwil dezer dwalingen, toch zeer wel, dat het volk meer is, dan zij, die de maatschappij besturen, en dat alle redemagtige schepsels van nature vrij zijn.

In die dagen, welke de verwoesting van den Romeinschen Staat onmiddelijk opvolgden, noemde men in de bosschen van Germanie en Skandinavie dat gene vrijheid, wat eigenlijk alleen onafhankelijkheid was. Zoo heette, naar de toen heerschende begrippen, eene horde van onbeschaafde menschen, ginds en herwaart zwerfende en niet, dan door zwakke banden, vereenigd, een vrij volk, als zij slechts aan geene andere natie of volksstam, noch aan eenigen vreemden Vorst schattingpligtig of onderworpen was.

Eeni-

Eenige eeuwen later begon men, (Gode en der natuur tot ergernis,) een onderscheid in te voeren tusschen menschen en menschen, door dezelve te verdeelen in twee soorten, van welke de eene den Adel, de andere de menigte of de Gemeente uitmaakte. Die tot den Adel behoorden, noemden men vrije, de overigen onvrije: schoon de vrijheid zoo min bij de eene, als bij de andere soort, gevonden werd; want vóór en onder de Leenregering waren die zoogenaamde vrije lieden weinig meer, dan slaafsche dienaars van den willekeur der Vorsten, die, ofschoon nu en dan den Gebieder durvende wederspreken, nogthands, volgens het algemeene gevoelen, aan deszelfs geboden eene onbepaalde gehoorzaamheid verschuldigd waren; weshalve de Edelen of Vrije, integenoverstelling alleen aan Slaven en Lijfeigenen of Dienstpligtigen, vrij konden heeten, terwijl zij, in tegenoverstelling aan de Vorsten, zoo min vrij waren, als de Niet-edelen.

Bij den opbouw of aanwassenden bloei der steden, kwam er eene andere soort van vrijheid te voorschijn, niet kwalijk gelijkende naar de vrijlating, (manumissio) der Romeinen; toen namelijk de Vorsten aan de steden een regt begonnen aftestaan, dat aan derzelve inwoners, als menschen aangemerkt, door de natuur zelve was geschonken: niettemin de stedelingen, geheel onkundig van het geen hun toekwam, ontvingen gretig en

erkentelijk als een geschenk of gunst, wat slechts een klein gedeelte was van een eigendom, uit welks bezit zij of hunne voorzaten door geweld of list gestoten waren.

Toen bij den algemeenen opstand tegen FLIPS, of liever na de afzwering van dien laatsten Heer der Nederlanden, de Staten beslissender wijze het hooge gezag aan zich genomen hadden, zag men alweder eene andere, tot dus verre onbekende, soort van vrijheid te voorschijn komen; doch de Oppermagt des Volks werd daarbij, evenmin als bevorens, erkend, zoo als, onder anderen, onwederspreekbaar blijken kan uit de overgave der Hooge Overigheid, van den kant der Staten, aan WILLEM DEN EERSTE en uit de aanvaarding derzelve van 's Prinsen zijde, het welk eene daad was, die door het volk zelve, voor 't minst niet zonder deszelfs toestemming, had behooren te geschieden. Na het overlijden van dezen Vorst hebben daarenboven de Staten hunne begrippen dien aangaande, met uitdrukkelijke woorden, aan den dag gelegd, en de gelegenheid zal ons hierna van zelve voorkomen, om duidelijk te doen zien, dat die staatsligchamen, schoon niet geheel onkundig van de ware beginselen der burgerlijke vereeniging, echter van der menschen en burgeren aangeboren regten, om eigen voordeel en persoonlijk belang, eene verkeerde toepassing hebben gemaakt, waardoor in deze Gewesten, nadat

de

de regeringloosheid, de willekeur, de alleenheersching en wederom de willekeur elkanderen beurtelings vervangen hadden, eene Regering der Voornaamsten gevestigd werd, hier en ginds evenwel door eenen zekeren volksinvloed getemperd, uit welken hoofde dat bestuur door sommigen met den naam van Aristo-demokratie is bestempeld geworden.

Veel opmerkelijks ondertusschen is er bij het gedrag der Staten, gedurende de Spaansche beoortenen, waar te nemen; vooral is de wijze, waarop zij met de oppermagt omsprongen, de aandacht van den wijsgeer dubbel waardig, in zoo verre men daaruit op goede gronden mag afleiden, dat zij, ofschoon alreeds op hunne ambtelooze medeburgers met trotsheid beginnende neder te zien, zich zelve toch nog, als onbevoegd tot de regering, bleven beschouwen.

Ik ga hier de opdracht des gebieds aan de Fransche en Engelsche Kroonen met stilzwijgen voorbij, alzoo die Mogendheden in staat waren, om het Land tegen den Spanjaard krachtdadig te beschermen: maar geheel iets anders was de keuze van eenen Oostenrijkschen en van eenen Franschen Prins tot Heeren des Lands; daar die beide Vorsten in waarheid zonder vermogen en veel onaanzienlijker waren, dan de Nederlandsche Natie zelve, en weinig meer ter bevordering van de zaak konden aanbrengen, dan hun tijd, arbeid,
le-

leven en hunne persoonlijke hoedanigheden : hier-
 uit immers mag, mijns bedunkens, gerustelijk
 worden besloten, dat zij, die de Staten hielpen
 uitmaken, de zucht tot regeren, welker prikkels
 zij bereids zoo merkbaar gevoelden; deden zwich-
 ten voor de gewoonte van geregeerd te worden;
 en wel door personen uit zoodanige geslachten,
 welke men hield voor van nature tot gebieden
 voorbeschikt en geregtigd te zijn.

Hoe het geschapen stond met de magt, Prins
 WILLEM in handen gesteld, is min of meer on-
 zeker. In den beginne wapende hij, als Stede-
 houder van FLIPS, de Landen tegen dien Vorst,
 onder den schijn, dat men zich alleenlijk tegen
 deszelfs dwangzuchtige Dienaren en Legerhoofden
 verzettede: doch toen men dien glimp niet lan-
 ger wist voltehouden, werd WILLEM, niet tot
 Stedehouder of Vertegenwoordiger van 's Lands
 Staten of der Hooge Overigheid, maar tot Hooge
 Overigheid zelve aangesteld. — Geschiedde dit nu
 naar het voorbeeld der Romeinen, die in nijpende
 omstandigheden gewoon waren alle gezag eenen
 Diktator in handen te geven, of sproot het voort
 uit eene verwarring der denkbeelden van Opper-
 magt en Hooge Overigheid? Nergens vind ik een
 spoor in de geschiedenis of in bijzondere staats-
 stukken, om in dezen tot de ontwijfelbare kennis
 der waarheid te geraken. Doch wat hier van zij,
 in allen gevalle is het zeker, dat de Prins een

onbeperkt gezag heeft uitgeoefend en men hem voor hooger hield dan de Staten, welk laatste inzonderheid hieruit blijkt, dat men, in alle Openbare Staatsstukken, zijnen naam dien der Staten ziet voorafgaan.

In den eigenlijksten zin zoude ik wel durven aannemen, dat niemand te dier tijd regt wist, bij wien het opperste gezag in waarheid t'huis behoorde. Het volk, altijd de alleen wettige Souverein, had, onkundig van zijne regten, zich daarover nooit verklaard, en inmiddels bestonden er drie verschillende magten, die gelijkelijk op dat gezag aanspraak maakten.

In de eerste plaats kwam FLIPS, als geboren Graaf des Lands: zijne gronden van vordering waren het oud gebruik, het bezit zijner voorouderen, de stilzwijgende toestemming des volks en de eed van trouwe en gehoorzaamheid, hem gezworen bij het aanvaarden der regering. Hiertegen mogt echter met het hoogste regt worden aangevoerd, dat hij, door het schenden van der Landen en Steden Geregtigheden, wier handhaving en onderhouding plegtig door hem was be- loofd, zelf zijn gedane eed had geschonden en alzoo, vermits de verpligting wederkeerig was, het volk regt had gegeven, om zich mede van de afgelegde eed ontslagen te achten; dat de toestemming diens volks, voor zoo verre die al uit deszelfs stilzwijgen mogt worden afgeleid, dan eerst

be-

beschouwd kon worden als iets in dit opzicht te bewijzen, als hetzelfde metderdaad in de mogelijkheid gesteld was geweest, om zijne stem geregeld uittebrengen en te doen gelden; dat, wel is waar, het volk ook toen nog het stilzwijgen hield, maar dat de Staten in deszelfs naam spraken; ja, wat meer is, dat dit stilzwijgen nu veeleer in eenen omgekeerden zin konde opgevat worden, te weten, als eene goedkeuring, door het volk gegeven aan de maatregelen, door de Staten genomen, en aan de Manifesten, tegen 's Graven wederregtelijk bestuur uitgevaardigd, en dat dierhalve FLIPS, als 't ware, op uitspraak der natie, zijn gezag in Nederland verbeurd had.

Van den anderen kant traden de Staten zelve op met hunne aanspraak op de regering, welke, naar hunne meening, zoodra de Vorst van zijne regten vervallen was verklaard, hun toebehoorde. Zij hadden immers, gedurende het Graaflijk Bewind, aan hetzelfde reeds deel gehad. Als Edelen en Vroedschappen vertegenwoordigden zij de twee soorten, waar in de natie verdeeld was, de landbewoners, namelijk, en de stedelingen, en het algemeene bewind, dat thands, door de ontzetting van den Graaf, met één Lid was verminderd, was, even als eene nalatenschap, of door regt van aanwas, (*jure accrescendi*,) in zijn geheel op hen vervallen, welke stelling bekrachtigd werd door het stilzwijgen, en de daaruit afteledene goedkeuring des volks.

Maar

Maar tegen deze redenkavelingen stond over, dat de regering, zoodra de Graaf van dezelve vervallen was, terug was gevloeid tot de bron, waaruit zij haren oorsprong had gekregen, d. i. tot het Volk, en dat, geene daad van gezag des Volks Oppermagt kunnende vernietigen, noch verschrijving (praescriptie), of Tijdsverloop, (lapsus temporis) al ware die ook van duizend millioenen jaren, deszelfs regten doen vervallen, over de Souvereiniteit, of liever over hare uitoefening, alleen door het volk, als zijnde de éénige wettige Souverein, niet door de Staten, beschikt mogt worden: te meer, dewijl de personen, die de Staten uitmaakten, van geene lastbrieven, door het volk gegeven, voorzien waren, en zij zich dierhalve ten onregte den naam van Volksvertegenwoordigers aanmatigden; behalve eenige weinigen hunner, die hervoortkwamen uit zoodanige plaatsen, waar de Gemeente hare Bestuurders vrijelijk verkoos; ja dat zelfs in zulke plaatsen, vermits aan de Gemeenten wel het regt van aanstellen, niet van afzetten, toegekend en ook geene verandwoordelijkheid der Regenten aan derzelve Aanstellers erkend werd, geene geregelde en wettelijke vertegenwoordiging stand greep; dat al verder het stilzwijgen des volks voor geene dadelijke toestemming mogt worden te boek gesteld, nademaal men hetzelfde geene gelegenheid gaf, om zijne stem vrijelijk uittebrengen.

Doch

Doch alle deze en dergelijke redenen, voor 'en tegen, daar gelaten zijnde, is dit allenthalve zeker, dat zij, die toen de Staten hielpen uitmaken, reeds te dier tijd blijken deden, hoe warsch zij waren van allen geregelden invloed des volks op hun bestuur: wij zullen dit, bij het overwegen van den zoogenaamden Vaderlandschen Regeringsvorm, breeder ontvouwen en duidelijker in het oog doen vallen.

Wat Vader WILLEM betreft, ook hij, zoude men kunnen aanmerken, heeft aan het volk en deszelfs regten geene waarde gehecht, daar hij, zonder hetzelfde in het geringste te kennen, de Hooge Overigheid aanvaardde. Maar alle de daartoe betrekkelijke Staatsstukken leveren de onwederspreekbaarste bewijzen op, dat dit in hem veelmeer aan onkunde, dan aan heerschezucht of opzettelijke versmading van het volk moet toegeschreven worden. Hij immers, die bij de geheele natie zoo hartelijk geliefd was, hadde ligtelijk van dezelve zoo veel, ja nog meer, dan van de Staten kunnen verwerven, en zelfs de kennis, die wij van zijn hart en zijne gevoelens hebben, geeft ons regt, om het voor ontwijfelbaar te houden, dat hij zoodanige verpligtingen liever gehad zoude hebben aan het Nederlandsche Volk, het geen hij wederkeerig beminde, zoo hartelijk als hij van hetzelfde bemind werd, dan aan 's Lands Staten, onder wier Leden zoo velen gevonden werden,
die

die hem wangunstig waren en , waar zij slechts konden , hem afbreuk zochten te doen.

Wilde ik mij bezig houden met eene letter- en oordeelkundige beschouwing der Staatsstukken , waarbij Prins WILLEM eerst tot Hooge Overigheid , vervolgens tot Hoofd en Hooge Overigheid , en eindelijk , wat Holland betreft , tot Graaf is aangesteld , en vestigde ik daarbij het oog op de bewoordingen van de eed , hem in de eerstgemelde hoedanigheid , in den jare vijftien honderd twee en tagtig gedaan , een ruim veld van bespiegelingen en gevolgtrekkingen zoude ik mij geopend zien. Doch hoe belangrijk zulks ook zijn moge voor de naauwkeurige kennis onzer geschiedenis in dat allergewigigst tijdperk , ik zoude niet te min duchten , met eenen zoodanigen arbeid geen algemeen genoeg te zullen geven , te minder , dewijl ik straks van zelve genoodzaakt zijn zal , om een geruime tijd te besteden aan bloote redekavelingen over een enkel stuk , dat , boven alle andere , in onze gedenkrollen eene zeer groote vermaardheid heeft verworven.

Inmiddels dan dat de hier bovenvermelde drie Magten onderling streden om het behoud , de wederverkrijging , of de bekoming van het oppergezag ; inmiddels dat FLIPS op de Staten , den Prins en het Nederlandsche Volk zijne schade zocht te verhalen ; inmiddels dat 's Lands Staten zich toeëigenden , wegschonken , of behielden ,

E

wat

wat hun niet toekwam, maar het eigendom was van de gehele natie; inmiddels dat WILLEM metderdaad regeerde, bleef het volk, wiens bloed ter zee, in de oorlogsvelden, en op de moordschavotten stroomde, steeds even ijverig en volvaardig, om alles optezetten voor eene vrijheid, welke dat volk niet kende, ja die daarenboven reeds in de magt van eenen tweeden en derden was overgegaan. Men besefte niettemin, dat alle die pogingen en opofferingen niet voldoende waren, om op zichzelf het bedoelde einde te doen bereiken, zoo zij niet gebragt werden in een bepaald verband en niet met vastheid konden gestuurd worden langs eene aangewezen streeklijn; en dit besef deed bij den Prins het denkbeeld ontstaan van die vereeniging, welke vervolgens met den naam van Unie van Utrecht is bestempeld geworden en die thands eene naauwkeurige beschouwing vordert, daar zij dat regeringsstelsel heeft gevestigd, het welk men, (met hoe veel regts, zal nader blijken,) de Oude Konstitutie pleegt te noemen.

« Onbegrijpelijk zoude het voorkomen, hoe een
 « Gemeenebest, op zulke losse gronden gevestigd,
 « tigd, zoo lang heeft kunnen staande blijven,
 « ten zij men wete, dat de oorlog met Spanje
 « of de vrees voor een magtigen en verstoorden
 « vijand en het gezag en aanzien der Heeren
 « Stadhouders van die tijd datgene hebben uit-
 « ge-

« gewerkt, 't welk in een welgeregeld Gemeene-
« best uit de gronden van den regeringsvorm
« van zelve moest voortvloeien (*). » — Dit zijn
de eigen woorden eens mans van groot vernuft,
diepe kennis, en beproefde vaderlandsliefde, die
zich veelzins van het algemeen welverdiend heeft
gemaakt; doch hetzelfde nog duurder aan zich
verplicht zoude hebben, zoo hij, in plaats
van zijne uitmuntende gaven te besteden aan de
verklaring van hetgeen de Unie van Utrecht met-
derdaad bevat, er zich liever op had toegelegd,
om der Natie voor oogen te stellen, wat dat
bondgenootschappelijke stelsel eigenlijk behoorde
te bepalen, zoude het geschikt zijn, om het ge-
luk en de welvaart eens vrijen volks uitte werken
en duurzaam te maken. — Uit dit gezichtspunt,
dat wezenlijk het éénige ware is, willen wij dan
de Utrechtsche Unie met oplettendheid gaan be-
schouwen, waarbij zich al aanstonds vijf algemeene
en zeer gewigtige bedenkingen aan onzen geest
voordoën.

In de eerste plaats, is het blijkbaar, dat zij met
geen wijder strekkend doel is tot stand gebragt,
dan om te dienen bij de omstandigheden, welke
men toen beleefde, hebbende ook een aantal van
latere gebeurtenissen hare ongeschiktheid voor
an-

(*) P. PAULUS *Verklaring der Unie Art. 9 § 6.*

andere tijden en andere omstandigheden overvloedig bewezen.

Ten anderen, is het opstel niet vervat in duidelijke bewoordingen, maar op vele plaatsen duister, en vatbaar voor verschillende, ja voor geheel strijdige uitleggingen en toepassingen.

Ten derde, wedspreekt het stuk zich zelve nu en dan, en bevat ook vele zaken, die reeds in den aanvang nutteloos waren en al dadelijk in onbruik en verval zijn geraakt.

Ten vierde, is het geheel ontoereikende, of liever ten eenemale onvermogen, om geschillen, onder Leden van den Staat gerezen, te beslissen of te vereffenen, dan alleenlijk door den Stadhouderen eene nog veel grootere magt toetekennen, dan zij reeds van zelve moesten hebben van wege de zwakheid en het gebrekkelijke des regeringstelsels.

Eindelijk, kan de Unie, als geene grondwet zijnde en ook geene grondwetten behelzende, nooit met regt den naam van Konstitutie of Regeringsvorm dragen. — Doch laat ons overgaan tot de bijzonderheden.

Om met de INLEIDING van die zoogenaamde Konstitutie eenen aanvang te maken, zoo zien wij van stonde aan, dat de bedoeling der zich vereenigende Landschappen of Staten geenszins geweest is de oprigting van een Gemeenebest. Waarschijnlijk heeft men zelfs aan iets zoodanigs
niet

niet eens gedacht. Het voorname punt, dat in aanmerking kwam, was de gemeenschappelijke verdediging tegen Spanje, doch (LET WEL,) *behoudens de voorregten, vrijheden, loffelijke gewoonten en herkomsten van elk Lid des Bondgenootschaps in het bijzonder.*

Wanneer men nu zulke bekrompene denkbeelden aangaande den grond der burgerlijke vereeniging, als in de gemelde voorbehouding liggen opgesloten, alreeds op den voorgrond ontmoet, behoeven wij ons dan wel te verwonderen, dat men de taal der rede en de voorschriften der natuur nergens in den geheelen omvang des opstels aantreft? — Die voorregten en vrijheden immers, waarvan de Staten zoo zorgvuldig melding maken, had men als giften en gunstbewijzen ontvangen, of voor geld gekocht van eigendunkelijke meesters. Doch welke herkomst zij ook mogten gehad hebben, in allen gevalle was de Natie, of waren de Volken, waaruit de Natie bestond, na de afzwering van den Graaf, onmiddelijk en van zelfs terug getreden in het volle bezit van hunne oorspronkelijke regten, dat is, van de burgerlijke vrijheid in den uitgebreidsten zin; en nogthands bedingen die kortzichtigen, om giften, door slaven, van eenen onbepaalden Heer, die zich van hun eigendom had meester gemaakt, knipende afgebedeld, wel duidelijk afgescheiden te houden van den vereenigingsband,

dien zij gingen sluiten? — Kan men wel sterker bewijs verlangen van der Vooronderen onkunde aangaande de echte grondslagen der burgermaatschappij, de vrijheid en de volksregten? — Doch zien wij verder!

(Art. 1.) Bij het Eerste Lid des Verbondschrifts gaan de Staten eene onderlinge vereeniging aan, naar hun begrip zoo naauw, als of zij in waarheid slechts één land zouden daarstellen, terwijl evenwel de straks vermelde voorbehouding het denkbeeld dier eenheid dadelijk wederspreekt.

Wijders is dit Lid, hetgeen oppervlakkig aan weinig bedenking onderhevig schijnt te zijn, wellicht het gevaarlijkste van alle; in zoo verre het aanleiding heeft gegeven, om de Unie te doen beschouwen, als van de Vereenigde Nederlanden wezenlijk één Land makende: waaruit bij de Algemeene Staten, immers bij derzelve meerderheid, nu en dan gevolgtrekkingen zijn afgeleid, op grond van welke zij zich eene magt aanmatigden, die hun inderdaad nooit was gegeven, of toegekend, en waarvan zij een gebruik maakten voor de veiligheid van personen en eigendommen allerverderfelijkt: het lot van den grijzen BARNEVELD en zijne voornaamste medestanders, het gevangen nemen van zes Staatsleden, en de aanslag van Prins WILLEM DEN TWEDE op Amsterdam, en meer gebeurtenissen van dien aart leveren er de beklagelijke voorbeelden van op.

Ondertusschen was de Unie van Utrecht waarlijk nooit iets meer, dan eene vereeniging van bijzondere Souvereine Staten, geene incensmelting van magt, dan voor zoo veel het den algemeen en vijand betrof; en de Zinspreuk *Concordia res parvae crescunt*, van welke de Voorvaders zich bedienden ter opheldering van hunne meening, doch die dezelve in der daad veeleer verduistert en vervalscht, is in de Geschiedenis onzes Vaderlands verre van onverschillig geweest.

(Art. 2.) En zoo wij al nog niet genoegzaam overtuigd waren van de bekrompenheid der begrippen, die bij het sluiten van den Utrechtschen Band plaats vonden, het Tweede Lid des Verbondschrijfs laat geen den minsten twijfel aan deszelfs bedoeling: dat het eeniglijk en alleen zijn moest eene samenbrenging van krachten, om der Spaansche magt te sterkeren wederstand te kunnen bieden.

Voorts bevat dit Lid eene herhaling van het naastvoorgaande, welke herhaling bij het Derde Lid nogmaals geschiedt, ten blyke dat men te diertijd voor wel gezegd hield, wat dikwerf gezegd was.

(Art. 3.) Bij het Derde Lid vindt men eene zichtbare strijdigheid met het Negende Lid. Bij het eerstgemelde, namelijk, verbinden zich de Bondgenooten, om elkander te beschermen tegen alle Uithcemsche Heeren, Vorsten en Magten;

maar in het Negende Lid staat uitdrukkelijk beschreven, dat de elkander onderling te verleenen bijstand eerst een punt van overweging moest worden, waartoe men niet zoude mogen besluiten, dan met eenparige stemmen.

Veel is over deze strijdigheid geschreven, om, zoo mogelijk, de beide opgemelde Leden in overeenstemming te brengen, doch welk vernuft men er ook aan te koste hebbe gelegd, nooit heeft men er voldoende in kunnen slagen. De onderscheiding immers, welke men heeft willen doen gelden, tusschen een Oorlog van Konkwest en een Oorlog van Defensie, is verre gezocht en heeft geene aanneembare gronden voor zich. Daarenboven, wie zoude kunnen verzekeren, dat dezelve inderdaad streek houdt, vermits zij, die alleen bevoegd zijn konden, om eene wettelijke uitlegging (*interpretatio authentica*) der strijdige bewoordingen te geven, sints eeuwen der nature den algemeenen tol betaald hebben?

(Art. 4.) Het Vierde Lid, waarbij beschikking wordt gemaakt over het versterken der steden van de Gewesten, waarin dezelve steden gelegen waren, baart geene bijzondere opmerking, zijnde ook bovendien deze beschikking van overlang in onbruik geraakt.

(Art. 5.) Het Vijfde Lid, handelende over het heffen van lasten over alle de Landen van het Bondgenootschap, is dadelijk aan allerlei zwaarighe-

heden onderhevig bevonden, het geen men in het afgetrokkene zekerlijk niet had kunnen wachten van Gewesten, welke zich in diervoege met elkander vereenigden. Ons evenwel, die niet alleen de geschiedenissen van vele jaren vóór ons hebben, maar zelfs met eigen oogen zien, wat groot struikelblok de geldmiddelen gestadig opleveren, kan zulks niet zoo opmerkelijk te voren komen. Maar wat er ook van zij, dit in allen gevalle is zeker, dat het onderwerpelijke Lid almede nutteloos is geworden, sedert, in de plaats van het daarbij bepaalde, de zoogenaamde Kwotaas zijn ingevoerd.

(Art. 6.) Het Zesde Lid was een gevolg van het naastvoorgaande en heeft een gelijksoortig lot als hetzelfde gehad.

(Art. 7 en 8.) Het Zevende Lid, handelende over de voorzorg omtrent het krijgsvolk in dienst des gemeenen Lands, bevat daarenboven zeer belangrijke zaken, zoo als de Patenten, de Algemeene Staten, de Betaalsheeren der bijzondere Regimenten, de Militaire Jurisdictie enz., doch ook daar zijn de bewoordingen zoo duister en onbestemd, dat alles voor verschillende uitleggingen vatbaar is gebleven, gelijk dit inzonderheid blijkt uit de Geschriften van de zulken, die zich bepaaldelijk met de verklaring der Utrechtsche Unie hebben bezig gehouden.

(Art. 9 en 10.) De tegenstrijdigheid, van welke

ik bij het Derde Lid gewaagde, loopt bij de beschouwing van het Negende nog veel sterker in het oog; want de éénparigheid van stemmen, hier geëischt, werd ginds niet gevorderd, zoodat zich de vraag van zelve voordoet, welke der beide bepalingen men geoordeeld hebbe in acht te moeten nemen — Of zoude het hiermede geloo- pen hebben, zoo als toevallige omstandigheden, of het belang der meestvermogende Gewesten het medebragten? Wat er van zij, dit in allen ge- valle is zeker, dat de Munstersche Vrede tegen den wil van Zeeland gesloten, de oorlog tegen Portugal, in den jare zestienhonderd zes en vijf- tig, in weêrwil van Friesland aangevangen, en de zoen met die zelfde Mogendheid, vijf jaren daar- na, buiten bewilliging van Zeeland tot stand ge- bragt is: terwijl ondertusschen die zelfde Staten, die de bovengedachte bepaling zoo dikwijls open- lijk geschonden hadden, dikwijls, bij andere gele- genheden van dezelve gesproken hebben op eene wijze, die den min doorzichtigen moest doen ge- looven, dat zij het nooit slechts in de gedachten zouden hebben durven nemen, oorlog aantevangen, of vrede te sluiten, zonder de eenparige toestemming van alle de Leden des Bondgenootschaps; zoo dat men er zich over moge verwonderen, hoe, (het geen CICERO van de Wigchelaars zeide,) twee Re- genten, tot de Staatsvergadering behoorende, el- kander zonder lagchen voorbij kunnen gaan.

Doch

Doch het is in het bovenvermelde opzicht niet alleen dat het onderhavige Lid der Unie verbroken, of zonder toepassing gebleven is: ook de bepaling, « dat geene imposition of contribu-
« tien, die alom in train zijn zouden, mogten
« worden ingesteld, dan met gemeen advijs of
« consent der gewesten, » is niet in waarde gehouden of nagekomen. Maar het allerbedenklijkste gedeelte van dit Lid is hierin gelegen: dat de Stadhouder, ofschoon daar wel *Stadhouder in der tijd*, genoemd, als beslisser werd aangesteld van de bondgenootschappelijke geschillen; want liet men dien Staatsambtenaar dat regt uitoefenen, dan kreeg hij eene, wel voor het oogenblik nuttige, maar niettemin zeer gevaarlijke magt in handen; betwistte men hem in tegendeel dat regt, dan moest de duisterheid van de letter des Verbonds te grooter worden; en alzoo er van Stadhouderlooze tijden geen woord wordt gerept, schijnt hieruit de gevolgtrekking voorttevloeiën, dat het Ambt van Stadhouder een onafscheidbaar bestanddeel der Unie is, het geen evenwel dikmaals door daden is wedersproken, in welk geval, bij ontstentenis namelijk van eenen Stadhouder, er geen middel in het geheel voor handen is, om de twistende Gewesten tot de zoo noodzakelijke eenigheid terug te brengen.

Behalve dan, dat dit Lid haarblijklijk zien doet, hoe weinig men zich, reeds van de vroeg-

ste

ste tijden af aan, gebonden hebbe aan de voorschriften van de zoo hoog geprezene Unie van Utrecht, kunnen wij er nog bovendien uit leeren, dat dezelve nooit als eene grondwet heeft mogen aangemerkt worden, vermits zij wel bepalingen daarstelt, maar geene dwangmiddelen aan de hand geeft tegen overtreders of onwilligen; want wat de zoogenaamde *executien* betreft, die tot het doen opbrengen van toegestane *contributien* strekken moesten, deze zijn nagenoeg nooit te werk gesteld, terwijl de weinige voorbeelden, die men er van voorhande heeft, veel eer de verregaande zwakheid, dan cenige veerkracht, van dat regeringsstelsel aan den dag leggen: het geëxecuteerde Gewest immers, (wie kan het zonder verbazing aanhooren?) hield zich in zulk een geval gerechtigd tot het nemen van *represailles* aan de executerende Gewesten.

Men heeft, het is waar, wel dikwijls getracht in dit zoo verderfelijke gebrek der Unie te voorzien, door het uitvinden en invoeren van andere dwangmiddelen, doch die pogingen zijn steeds zonder gevolg gebleven. Holland, dat zoodanige middelen in den jare zestien honderd drie en zestig zocht ingevoerd te krijgen, vond geen gehoor, en er zijn onder ons verlichte Staatsmannen geweest, die, hoe Gemeenebestgezind ook, verlangden naar de aanstelling van een éénhoofdig bewind, voor 't minst naar een grooter gezag der Stad-

Stadhouderen , opdat eenmaal daardoor zulke verderfelijke botsingen , die het Staatsgestel ieder oogenblik met stilstand en verderf bedreigden , mogten verhoed , althands overwinbaar gemaakt worden.

(Art. 11.) Niet beter dan het voorgaande is het Elfde Lid in acht genomen. De spitsvondige onderscheiding toch van sommigen onzer Staatkundigen , tusschen de betcekenis van het woord *Verbond* en dat van *Confederatie* is van te weinig gewigt , dan dat ik tot verdediging van mijne stelling noodig zoude hebben , het onbeduidende dier onderscheiding opzettelijk te betogen.

(Art. 12.) Het Twaalfde Lid , waarbij bestelling wordt gemaakt op het *stuk der Munte* , en dat het zich *conformereren metten anderen* aanbeveelt , is , ofschoon in de meeste opzichten nuttig en goed , lang in onbruik gebleven : waaruit men alwedcrom kan opmaken , hoe het gemis van dwangmiddelen het steeds onmogelijk heeft gemaakt , ook zelfs datgene ten uitvoer te brengen , wat het Verbondschrift prijslijks in zich bevat ; wordende voorts dit nog nader bevestigd door het gedrag , hetwelk Zeeland opzichtelijk de Munt heeft gchouden , daar immers dat Gewest de bepaling van dit Lid altijd ongestoord en straffeloos heeft mogen schenden.

(Art. 13 , 14 en 15.) De drie volgende Leden , betreffende *de bestiering der zaken van den Godsdienst* , alsmede *het beschikken over de Gees-*

Geestelijkheid en derzelver goederen, zijn op zich zelve onderhevig aan velerlei bedenkingen. Doch de denkwijze in die opzichten is te veel veranderd, dan dat wij ons hierbij zouden behoeven op te houden.

(Art. 16.) Van een geheel anderen aart is het Zestiende Lid, welks strijdigheid met het Eerste en Negende Lid de President VAN BIJKERSHOEK in het breede heeft aangetoond. In het Eerste Lid toch worden, tot verevening der geschillen, die tusschen de Bondgenooten rijzen moesten, de Ordinaris Regter, Zegsmanen of een minnelijk accoord aangewezen, en in het Negende Lid worden de Stadhouders daartoe bevoegd verklaard; maar bij het Lid, waarvan wij hier handelen, moeten de overige, niet twistende, Gewesten, dat werk verrigten. — Het is waar, dat sommigen dier Geleerden, die, aan de veelal gewaagde en niet zelden belagchelijke verbeteringen, ophelderingen en verklaringen van plaatsen in het Corpus Juris gewoon, alles, hoe strijdig ook, meenen te kunnen vereenigen, te dezzer plaatse van de Unie, met eene Aristotelische spitsvondigheid, een groot onderscheid hebben gemaakt, gesteld in de verschillende zaken, waarbij, naar hunne meening, nu de eene, dan de andere wijze van beslissing bedoeld zoude zijn geweest: doch die onderscheiding heeft geene wezenlijkheid, dan slechts in de verbeelding van hare
uit-

uitvinders; en daarenboven, hoe het met dezelve ook mogt gelegen zijn, dit voor 't minst blijft altijd onwederspreekbaar, dat de letter of bedoeling der Unie, ook te dezen opzichte, duister en onzeker genoemd mag worden.

(Art. 17.) Het Zeventiende Lid, dat *het geven van redenen tot oorlog aan vreemde Mogendheden* verbiedt en *het doen van goede Justitie, ieder in den zijnen*, aanbeveelt, is almede, ofschoon, beter dan andere Leden des Verbondschrifts, in acht genomen, niettemin, wat den inhoud betreft, duister en onvolledig; want nergens wordt eenige bepaling gevonden, hoe men zich hebbe te gedragen, ingevalle eens één of meer Gewesten zich metderdaad een buitenlandschen krijg op den hals halen. De bevoordingen immers, *om goed regt te dien einde te doen administreren*, kunnen niet anders verstaan worden, dan in verband met de daarop volgende woorden, *behoorlijke middelen en wegen*; zoodat, als men het wel overweegt, het geheel tot een niets beduidend ding wordt gemaakt, vermits men niet heeft uitgedrukt, wat men als behoorlijke wegen en middelen beschouwd wilde hebben.

(Art. 18.) Het Agttiende Lid is of nooit, of slechts ten halve nagekomen. De Gewesten, Steden en Leden van het Bondgenootschap verbinden zich bij hetzelfde, *om ten laste en ten nadeele*
van

van de anderen en zonder gemeen consent, geene inposten of convoygelden te stellen, noch de Bondgenooten, meer dan hunne ingezetenen, te bezwaren. Maar vestigen wij het oog op vroegere en latere tijden, ja zelfs op het geen nog ten huidigen dage plaats vindt, dan zien wij schier op elk plekje gronds de bewijzen, hoe luttel men zich alomme aan dit Lid der Unie immer bekreund heeft.

(Art. 19.) Het Negentiende Lid heeft de Vergadering der Algemeene Staten ten onderwerp. De schranderere PAULUS heeft zich veel moeite gegeven, om hetzelfde, als, nog meer dan eenig ander, opheldering behoevende, op eene aanneemelijke wijze te verklaren, doch, (het zij met allen eerbied voor de uitgebreide kennis en het scherpzinnig oordeel van dien grooten Staatsman gezegd,) beter ware het geweest, zoo hij had aangewezen, hoe verre de last der Afgevaardigden zich uitstrekt; niet afgeleid uit hetgeen zij somwijlen metderdaad hebben, of op andere tijden niet durfden bestaan, maar uit den inhoud van het onderwerpelijke Lid zelve, welke zoo duister, zoo verward is, dat men zich schier niet kan verwonderen over de geschillen en botsingen, die er uit zijn geboren. Bovendien nog is het opgesteld voor Algemeene Staten, die slechts nu en dan vergaderden, niet voor de zoodanigen, die, gelijk vervolgens in zwang is geraakt, onafgebroken
bij-

bijeenbleven. Is het dan niet zonderling, dat men, in weêrwil dier geheel strijdige omstandigheden, dit Lid echter onveranderd heeft gelaten? Of zou men het misschien voor de steeds bijzondere belangen voordeelijker gekeurd hebben zulk eene Prenestijnsche Orakeltaal te bezweren en in schijn te handhaven, dan gehoor te verleenen aan het gezond verstand en hetgeen door het algemeen belang zoo duidelijk en dringend wordt gevorderd?

(Art. 20 en 21). Het onafgebroken vergaderd blijven der Algemeene Staten heeft het Twintigste Lid almede van voorwerp en nut beroofd: en uit even zulk een oogpunt mag men ook het Eeëntwintigste Lid beschouwen; ofschoon hetzelve anderszins van een zeer groot gewigt zoude zijn, als handelende *van de geschillen, die tusschen de Bondgenooten over het uitleggen der Unie zouden mogen ontstaan*, en waarvan de beslissing aan de Heeren Stadhouders wordt overgelaten.

(Art. 22). Het vermeederen of verminderen van den inhoud der Unie, waarover het Tweëntwintigste Lid handelt, heeft nooit plaats gevonden. Men heeft het steeds voor gemakkelijker gehouden, de zulken, welke men nutteloos vond, of die dit voor het minst schenen te zijn, stil te laten rusten, terwijl men met de overigen heeft omgesprongen, naar mate men geloofde, dat

de plaats hebbende omstandigheden of de gesteldheid der gemoederen het raadzaamst maakten.

(Art. 23, 24, 25 en 26). Het Drieëntwintigste Lid, hetwelk spreekt over *het verbinden van de personen en goederen der ingezetenen van de zich vereenigende Landschappen tot naking van de Unie*, is van den beginne af aan veelvuldige zwarigheden onderhevig geweest. Misschien ook hebben de doorzichtigsten zulk een verband al dadelijk, als onbillijk, gewraakt; want hoe toch zoude men met regt ingezetenen op zulk eene wijze kunnen verbinden, zonder derzelver toestemming, ja zonder slechts hun gevoelen gevraagd te hebben? Te meer gronds vind ik voor deze gissing, als ik in aanmerking neem, dat men het Vijfentwintigste Lid, bepalende *het bezweren van de Unie door alle Schutterijen, Gilden, Broederschappen en Kollegiën*, nooit geheel ten uitvoer heeft gelegd, inmiddels dat het Vierentwintigste Lid, een zoodanige eed aan de Stadhouders en Regenten, niet als bijzondere personen, maar in die hoedanigheid en betrekking, voorschrijvende, op zeer vele plaatsen is achtervolgd geworden.

(Art. 27). Wat eindelijk betreft het Zevenentwintigste Lid, bevattende een gewoon slot van dergelijke verbindtenissen, hetzelfde vereischt geene breedvoerige behandeling: het zij genoeg er alleenlijk van te zeggen, dat dit Lid, als zoo vele

andere, niet in acht of waarde is gehouden.

Zie daar dan dat pronkstuk van Nederland, die algemeene bewondering der Volken, dat gouden kleinood, die onbrekbare band, die overheerlijke Staatswet, die zoo hoog geprezene Unie van Utrecht! — Wat zoude men wel mogen gelooven van het verstand of de goede trouw der zulken, die ons een zoo zwak, zoo weinig samenhangend, veelzins zoo nutteloos en schier dagelijks geschonden, verbondschrift als eene wezenlijke Konstitutie durven opdisschen? Wat van de zoodanigen, die geene middelen immer ontzagen, om alle verbeteringen van eenen zoo ellendigen toestand hardnekkig tegen te werken? — Of zoude ik misschien te eenzijdig, zoude ik onbillijk handelen met de Unie van Utrecht den naam van Regeringsvorm, van Grondwet onwaardig te verklaren? — Men hoore dan de getuigenissen van eenen PIETER PAULUS en van den niet min doorzichtigen Staatsman SIMON VAN SLINGELAND en spreke vervolgens vonnis.

De eerstgemelde, die geacht mag worden niet slechts eene verklaring van dat beruchte Stuk geschreven, maar er tevens eene lofreden op gemaakt te hebben, vindt zich niettemin door de kracht der waarheid gedrongen tot de openlijke belijdenis, dat hetzelfde vele verbeteringen noodig heeft, dat het in de allergewichtigste punten onvoldoende is, dat sommige Artikelen behooren

veranderd te worden, en dat het, na alle die veranderingen en verbeteringen ondergaan te hebben, dan eerst als eene Grondwet zal kunnen aangemerkt worden.

De andere gaat nog veel verder en zegt met ronde woorden: « de Unie is geen Unie, maar « alleen een loutere chaos, ja het bederf van « een geüniceerd Ligchaam, wanneer de Leden « van de Unie zoo vrij zijn en zoo ongebonden, « dat zij noch bij overstemming, noch bij decisie « ergens toe geobligeerd kunnen worden en on- « dertusschen hunnen Medeleden beletten zorg te « dragen voor de algemeene, ja voor hunne eigen « defensie. Ook de Heer DE GROOT, wiens « oordeel omtrent dit stuk van geen klein gewigt « is, schroomt niet te zeggen, dat het gebruik, « van niet overstemd te worden in materie van « contributie, schoon voorzichtiglijk ingevoerd, « gevaarlijk is voor de vrijheid. »

De Unie van Utrecht, (het zij gezegd behoudens allen eerbied voor derzelve Ontwerpers!) levert dan in waarheid niets op, wat den naam van Grondwet of Konstitutie voor een vrij volk waardig zoude kunnen zijn. Zij heeft een wanstormelijk Bondgenootschap doen geboren worden, welks Leden noch de volkomene vrijheid van onafhankelijke Staten, noch de voordeelen eener enge vereeniging van verschillende Gemeenebesten immer konden smaken. Zij was een Verbond, waaruit voor de algemeene welvaart weinig goeds kon, veel

veel kwaads moest voortvloeien. — Is er iemand, die dit oordeel te gestreng, te bitter acht, hij stelle zich uit het boven verhandelde, alleenlijk deze bedenkingen voor: voor eerst, dat de stemmen van alle de Gewesten, hoe wijd ook onderling in vermogen en bevolking verschillende, van een even groot gewigt zijn, of alle gelijkelijk gelden; ten anderen, dat in de allerbelangrijkste zaken zich alle stemmen moeten vereenigen, om een wettig besluit te weeg te brengen, en ten derde, dat gevolgelijk het geluk, ja het behoud van den ganschen Staat afhankelijk is gemaakt van de misvatting, de hoofdigheid, het eigenbelang, de kwade trouw van een enkel Gewest, van eenen enkelen Stedelyken Raad, wat meer is, van eenen enkelen Regent. — Wie alleenlijk deze bedenkingen met aandacht overweegt, zal noodwendig tot den wil, tot de leiding eener Bijzondere Voorzienigheid eeniglijk en alleen de toevlugt moeten nemen, om zich de vraag optelossen, hoe met mogelijkheid een Gemeenebest, op zulke gronden berustende, eene zoo groote reeks van jaren hebbe kunnen bestaan blijven.

Met dezen zoogenaamden Regeringsvorm, met deze Unie, werd dan ook baarblijkelijk de burgerlijke staat des volks niet verbeterd. Zondert men Friesland uit, waar zich de Gemeente veelzins erkend en hare regten doorgaands geëerbiedigd zag, zoo had voor het overige de Natie, in de

hier bedoelde opzichten, bij het verlaten van hare vorige meesters meer verloren, dan gewonnen. Hetzelfde, wat in het oude Rome op de uitdrijving der TARQUYNEN en het afschaffen der Eenhoofdige Regering volgde, greep ook hier plaats: men had eenen Dwingeland voor eene menigte kleine Tyrannen verwisseld.

In vroegere tijden bestonden onder ons nog inrigtingen, welke, ofschoon geene burgerlijke vrijheid, in eenen gezonden zin, daarstellende, niettemin aan het volk eenen geregelden invloed toekenden op het beleid der regering, zoo in het kiezen der Regenten, als anderszins. Hoe weinig beduidende deze invloed nu ook ware, daar dezelve slechts aan zekere bevoorregte Liggchamen (*Corporatien*), niet aan de gezamenlijke inwoners behoorde, die invloed stak niettemin den nieuwen meesteren in het oog. Zij zochten dierhalve van stonde aan naar middelen, om zulk een regt, ofschoon het onder het Graaflijk Bewind was in waarde gelaten, onder hunne zoogenaamde Vrije Staatsregering in onbruik te doen vervallen, of deszelfs uitoefening te verhinderen; en ook reeds op den drieëntwintigsten Maart des jaars vijftienhonderd een en tagtig werd door de Staten van Holland een besluit genomen, waarbij « den Stedelijke Regeringen het raadplegen over « 's Lands zaken met Schutterijen, Gilden, of « anderen, gelijk bevorens wel geschied was,

« ver-

« verboden werd, ten zij onder bewilliging der « Heeren Staten. » En dit besluit is te opmerkelijker, omdat het niet alleen ten bewijze verstrekt, hoe de Regenten van den begiinne af aan ten doel hadden eene volstreckte Aristocratie invoeren, maar tegelijk zien doet, hoe zij sluw genoeg waren, om te bevroeden, dat er omstandigheden konden plaats grijpen, waarin hun belang het raadplegen met de Burgerijen wensche-lijk zoude maken, gelijk men dan ook, (om uit vele voorbeelden dit ééne aantevoeren,) zich te Amsterdam van dat middel listig bediende, om, onder dien dekmantel, de stedelijke stem te weig-eren tot het opdragen van de Graaflijkheid aan Prins WILLEM. Ook te Middelburg, waar men mede de Regering der Voornaamsten met hand en tand vasthield, bezigde men hetzelfde voor-wendsel; en het schijnt, dat men aan die zijde, welke 's Prinsen verheffing begunstigde, van dat zelfde middel niet afkeerig ware: men vindt al-thands bij sommigen aangeteekend, dat in het jaar vijftienhonderd drieëntagtig metderdaad een ont-werp was beraamd, om de Gilden en Schutterrijen in Holland, door het geven van drinkgelagen, in die gevoelens over te halen.

Laat ons nu voor een wjl het oog wenden tot de dadelijke afzwering van den Spaanschen Dwin-geland, een bedrijf, dat destijds de geheele wereld verbaasde. — Maar was dat bedrijf dan waarlijk

zoo verbazend? Had men niet reeds tien jaren met den Vorst in openbaren krijg geleefd? En wat was dit anders, dan eene dadelijke afzwering?

Men heeft wel getracht hieraan eenen anderen draai te geven; door het in dier voege te doen voorkomen, als hadde de Nederlander zich tot die tijd toe slechts verzet tegen 's Konings scherpe bevelen en derzelve uitvoerders: doch als men de wapenen opvat tegen hem, wien men onderdanigheid heeft gezworen, ontkent men dan niet metderdaad de wettigheid van het bestreden gezag? Pleegt men dan niet werkelijk de daad van afzwering? Waarom dan te dier tijd de pleegstatelijke afzwering ter baan gebragt? Waarom, daar men toch reeds zoo lang met dien stap had gedraald, voorgevende, dat de Spaansche Monarch er te zeer door zoude verbitterd worden, denzelve niet nog langer uitgesteld, niet tot gunstiger omstandigheden verschoven? Zie daar eene vraag, welke, zoo verre mij bekend is, door geenen onzer Geschiedschrijveren is aangerord; en die evenwel van een groot gewigt mag geacht worden tot goed verstand van de toenmalige gebeurtenissen. Hoe vreemd ondertusschen die vraag in den eersten opslag ook schijnen moge, het antwoord op dezelve is gereed en zal elken onbevooroordeelden onderzoeker der Geschiedenis voldoen. PRINS WILLEM,

namelijk, had het oog geslagen op de Souvereiniteit: misschien wel mogt hij op niet geheel verwerpelijke gronden vermeenen, dat dezelve, FLIPS eenmaal afgezworen zijnde, hem van regtswege zoude toebehooren; doch hieraan viel niet te denken, zoo lang hij, die nog in schijn als Heer werd erkend, van zijn erfregt niet geheel was vervallen verklaard. — Doch de Acte van Afzwering zelve en de wijze, waarop die werd voorgedragen, leveren bijzonderheden en bedenkingsen op, dubbel waardig, dat wij beide een oogenblik in gezette overweging nemen.

Welk een onderscheid, b. v., van taal, hier door de Staten gebezigd, bij die, van welke zij zich in het jaar vijftienhonderd-zesenzeventig bediend hadden! Hoe klaar kan men er uit zien, dat de begrippen van staatskennis nog zeer los en onbestemd waren; en dat zij zelfs, die de grootste rollen speelden, niets wisten, geene geregelde denkbeelden altoos hadden, van de gronden, waarop elke burgermaatschappij oorspronkelijk gegrondvest is. — Bij de opdracht immers van de Hooge Overigheid aan WILLEM DEN EERSTE verklaren zij, *den Prinse niets meeders te kunnen opdragen, dan in hun was*; waarmede zij erkenden de Souvereiniteit niet te bezitten: maar hier treden die zelfde Staten, *uit kracht van hunnen Souvereinen wil*, met de andere Gewesten toe tot de afzwering van den Graaf, zom-

der zelfs de Natie, welker belang zoo sterk bij deze daad was betrokken, er op cenigerhande wijze over te raadplegen. En of die willekeur nog niet genoeg ware geweest, zoo vermeten zij zich, om ook over het geweten des volks op gelijke wijze te beschikken; hetzelfde, al verder uit kracht van hunnen Souvereinen wil, voor ontslagen houdende van de eed, den Grave weleer gedaan.

Ondertusschen weërspreken deze zelfde Souvereine Gebieders zich vervolgens op nieuw hierin, dat zij door dat ontslag de Natie wilden in staat stellen, om aan eenen anderen Heer, het zij den Prins van Oranje, het zij den Hertog van Anjou, trouwe te kunnen zweren; want weder daarin lag eene erkenning van de Regten des Volks stilzwingend opgesloten. De eed immers moet beschouwd worden als eene daad of van dwang, of van vrijen wil. In het eerste geval kan zij niet verbindende zijn, zelfs niet volgens de gronden van het Natuur-regt, wat ook sommige regtsgeleerde haarklovers droomen mogen van verbindende kracht van beloften en verbonden, door geweld of vreeze afgedwongen. Maar moet de eed worden aangemerkt, als eene vrijwillige daad, dan ook werd aan de Natie het vermogen toegekend, om dezelve te weigeren; en wat dan?

Van nog grooter klem wordt deze redekaveling, als men het oog slaat op de bewoordingen,
ver-

verder bij de Akte van Afzwering door de Staten gebezigd. « *De Vorst,* » zeggen zij, « *is om het Volk, niet het Volk om den Vorst geschapen. Een Vorst, die zijne onderdanen als slaven behandelt, is voor een Dwingeland te houden en mag wettelijk verstoten worden.* » Maar door wien? Door die mishandelde onderdanen? Neen! bij wettig besluit der Staten. Had dan het volk deze Staten alreeds voor zijne Vertegenwoordigers erkend? Geenszins. Wel hoe dan, ingevalle de Staten eens met den Vorst ééne lijn trokken ter verdrukking der onderdanen? Welke magt ware dan gerechtigd, om den Dwingeland te verstoten? Zoude eerst in dat geval, niet vroeger, het volk daartoe recht hebben? Dit is alweder onzin, want daaruit immers zoude voortvloeien, dat de Staten meer waren, dan het volk; hetgeen lijnrecht strijdt met hunne belijdenis, *dat de Vorst om het Volk, niet het Volk om den Vorst is geschapen.* — Doch het verdriest mij in dien doolhof van strijdigheden en onkunde langer om te dwalen. Trekken wij er alleenlijk nog dit wettige gevolg uit: dat de Voorvaders, die, volgens de verzekering van onze meestgeachte Geschiedschrijvers, zeer doorzichtige en onwankelbare vrijheidsvrienden zouden geweest zijn, niets wisten van de gronden der burgerlijke vereeniging en gevolglijk ook van burgerlijke vrijheid geen geregeld denkbeeld konden

den hebben. — Nog eenige weinige oogenblikken zullen wij stilstaan bij de beschouwing en vergelijking van deze en gene allerbelangrijkste Staatsstukken.

Bij de opdracht der Hooge Overigheid aan Prins WILLEM, zeggen de Staten, zoo als wij dit boven reeds met een woord aanstipten, « dat zij de Hooge « Regering, *voor zoo veel in hun was*, aan dien « Vorst opdragen, onder den naam van Hoofd « en Hoogste Overigheid, met volkomene magt, « om, zoo lang deze Landen in oorlog of onder « de wapens zijn zouden, als Souverein te mogen « gebiedten, en dat de Staten, Ambtenaars, Wet- « houders, Schutterijen en Gemeenten aan Zijne « Doorluchtigheid trouwe zouden zweren. » Be- vorens hadden wij reeds opgemerkt, hoe de Sta- ten van Holland aan de Regeringen der Steden, (waar zij als éénlingen (*individus*) zelve toe be- hoorden,) het ruggespraak houden met het volk en het geven van inzage aan hetzelve op het be- leid der regering stellig verboden; maar hier zien wij die Staten, zich zelve als Souverein beschou- wende, uit hunnen vrijmagtigen wil den ouden Landsheer plegtstatelijk gehoorzaamheid opzeggen en hem van het bewind, van alle regt op deze Landen vervallen verklaren, en bovendien het volk ook van de eed van onderdanigheid ten vollen ontslaan. — Laat ons de overeenkomst of tegenstrijdigheid dezer drie onderscheidene be- slui-

sluiten kortelijk in overweging nemen.

Bij het eerste Stuk erkennen de Staten de volheid der Souvereine magt niet te bezitten; want zij konden aan den Prins van Oranje slechts opdragen *het geen in hen was*. Deze bepaling schijnt reeds eene erkenning van de volksmagt in zich te sluiten, doch het doen bekrachtigen van de opdracht door het volk stelt die erkenenis boven alle bedenking. Was de eed, was de bekrachtiging des volks geen noodzakelijk vereischte geweest, om de opdracht te wettigen, dan zekerlijk zoude men liefst die snaar niet geroerd hebben. Maar zulk een eed werd onvermijdelijk gekeurd, zoude de Prins het hem opgedragen gezag wettelijk uitoefenen; en was die eed daartoe onvermijdelijk, dan ook was daarmede de oppermagt des volks erkend: hier tegen valt niets in te brengen. Zoude het volk verplicht worden, om aan 's Prinzen gezag onderdanig te zijn, het moest vooraf zweren, en eer het zwoer, moest het zulk een eed willen, daar dezelve, afgedwongen zijnde, geene verpligting had kunnen te weeg brengen. Gevolglijk was de opdracht, door de Staten voorloopig gedaan, om bevestigd en gewettigd te worden, van den volkswil geheel afhankelijk.

Bij het tweede besluit wordt uitdrukkelijk gezegd, *dat de Vorst om het Volk, het Volk niet om den Vorst is geschapen*. Is dit waar, dan ook is de Vorst oppergebieder, zoo lang dit den

den volke goeddunkt. Bij eene voorafgaande Staatsregeling evenwel kan en moet gezorgd worden, dat de Vorst beveiligd zij tegen onredelijken willekeur van de zijde des volks; te meer daar de ondervinding van vroegere en latere eeuwen leert, hoe ligtelijk het volk door looze vleiers en baatzuchtige deugenieten kan misleid en tot verkeerde stappen vervoerd worden: doch zoodanige bepalingen van den volkswil vernietigen in geenen deele de grondwettelijke magt des volks. Ieder Vorst dan, wiens gezag niet berust op den eenmaal uitgedrukten wil des volks, blijft in dezen zin een overweldiger, al regeert hij ook voor het overige volgens alle regelen van billijkheid en regtvaardigheid. Of ontkent men deze stellingen met hare gevolgen, dan moet men ook omgekeerd beweren, *dat het Volk om den Vorst, niet de Vorst om het Volk is geschapen.*

Maar zoo zeer de Staten zich zelven wederspreken met betrekking tot de Regten des volks, zoo weinig blijven zij zich gelijk omtrent hunne eigen magt. — Bij het eerste Staatsstuk toch geven zij iets aan den Prins, wat zij zelve op geen wettigen tijtel bezaten; maar zij vergoëlijken evenwel deze daad, door dezelve aan de bekrachtiging des volks te verbinden. Zij erkennen daarenboven volmondig, de volheid der oppermagt niet te bezitten; want zij dragen slechts zoo veel op, als in hen was. Wat droegen zij dan den Prinse op? Een
ge-

gedeelte van die oppermagt? Maar de oppermagt ondeelbaar zijnde, konden zij daar van geen gedeelte in hun bezit hebben; want een gedeelte van iets, dat ondeelbaar is, mag een onding genoemd worden; en dat zij geen regt altoos hadden, om de volheid dier magt aan den Prins op te dragen, belijden zij ook zonder bewimpeling. En was het zoo, gelijk zij zeggen, dat de Vorst om het volk, niet het volk om den Vorst is geschapen, dan mag de dadelijke opdracht gelijk worden gesteld met het bedrijf eens minderjarigen.

Of meenden misschien de Staten, dat zij, gelijk met en benevens de Graven, een willekeurig gezag over het volk bezeten hadden? **o** Neen! 's Lands Graaf was hun Heer, zij waren den Grave onderdanigheid verschuldigd, de Graaf niet aan hen. Er had dierhalve eene meerderheid van magt bestaan. Spraken zij nu, in de bepaling van slechts zoo veel af te staan, als in hen was, wezenlijk gezonde taal, dan moest, (het volk de oppermagt niet bezittende,) de magt, welke zij den Prins opdroegen, naar hunne eigene denkbeelden zelfs, aan het grootere regt van Koning FLIPS onderworpen zijn.

Maar bij het andere Stuk voeren zij eene, van deze gcheel verschillende, taal. Schoon hij den aanvang erkennende, dat zij de volheid der oppermagt niet bezaten, alsmede, dat de Vorst om
het

het volk, niet het volk om den Vorst geschapen is, vinden zij echter bij het slot geene zwaarigheid, om, *uit hunne Souvereine magt* Koning FLIPS van de Regering vervallen te verklaren en tegelijk het volk te ontheffen van de eed, aan dien Vorst gedaan.

Maar wat wonder? Bij het besluit tegen den invloed der Schutterrijen, Gilden en Gemeenten waren zij reeds bevorens eenige stappen verder gegaan. Dat zelfde volk, hetwelk zij kort daarna verklaarden niet om den Vorst te zijn geschapen, geboden zij, in den toon van Oppermagtige Meesters, zich met de zaken des Lands, dat is met zijne eigen zaken, niet te bemoeien en zich te laten regeren naar den willekeur van menschen, om wier wil het altoos en zekerlijk niet geschapen was.

Met de aangetogene tegenstrijdigheden neemt deze Staatkundige wartaal echter nog geen einde. — Bij het eerste besluit stellen de Staten den Prins van Oranje aan tot Hoofd en Hoogste Overigheid, en in het wezen der zaak sluit dit grooter magt in, dan men den Graven ooit had willen toekennen. Want, ofschoon de Voorouderders wel niet loochenen konden, dat de uitoefening der Souvereine magt in der Graven handen was geweest, beweerden zij niettemin den Graaf nooit erkend te hebben in de waardigheid van Souverein, daar zij hem wel hunnen wettigen

Lands-

Landsheer, hunnen Genadigsten Vorst en Heer, maar nooit Oversten of Oppersten (*Sovereinen*) Heer genoemd hadden, — even als of het woord Heer, dat altijd den eigendom en dikwijls eigendom en bezit tevens in zich sluit, het bijvoeglijke woord Overste of Opperste noodwendig behoefde, om, in de wederkeerige betrekking van Vorst en onderdanen, het denkbeeld van oppermagtig gezag te doen geboren worden.

Den Geschiedschrijver WAGENAAR nogthands is deze onderscheiding als zoo veel beteekenend voorgekomen, dat hij het achterwegelaten van dat bijvoeglijke woord bij 's Graven inhuldiging beschouwd wil hebben, als eene weloverlegde voorzorg. Dan, hoe het hiermede gelegen zij, zeker voor het minst is het, dat de Vorsten zich dier snedige onderscheiding luttel bekreund hebben, en wij mogen uit derzelve doorgaand gedrag veilig besluiten, dat zij, ingevalle dezelve hun als een breidel van hun gezag ware voorgekomen, die zwaarigheid spoedig uit den weg zouden hebben geruimd. Ondertusschen was het allen wel onderrigten Vorsten steeds minder te doen, om den naam van eene waardigheid, dan wel om de wezenlijkheid der magt. De gegrondheid van deze mijne aanmerking blijkt onder anderen zonneklaar in het voorbeeld van KAREL DEN VIJFDE, die, toen de Landvoogdesse zich beklaagd had, dat de Gentenaars den Keizer gec-

nen hooger en tijtel gaven, dan dien van *Natuurlijken Heer en Grave*, klaarblijkelijk zien deed, dat hij, veel staatkundiger dan zijne, anders zeer schrandere Moei, zich aan die, of eene andere benaming zeer weinig liet gelegen liggen.

Doch het is zoo: de Voorouders waren bij uitnemendheid teêrgevoelig ten opzichte van tijtels, en ik laat het denzulken, die 's Lands Geschiedenissen met genoegzame oordeelkunde beoefend hebben, gaarne ter beslissing over, in hoeverre deze naauwgezetheid omtrent de benamingen de betekende zaak, waar het eigenlijk op aankwam, al, dan niet, uit de aandacht verdrongen hebbe. Ik zoude ook wel eens met klaarheid willen zien aangewezen, wat het ware doel moge geweest zijn met het weigeren van den tijtel van Souverein aan den Hertog van Anjou, terwijl men hem dien van Heer met alle bereidwilligheid was komen opdragen. Of is dan een Heer (*dominus, qui dominat,*) in een staatkundigen zin minder, dan een Souverein, (*superior, qui superat,*)? De samenvoeging dier woorden, of de uitdrukking van *Souvereinen Heer*, mogt misschien in de letterkunde eene feil, eene overtolligheid (*pleonasmus*), of het woord *Souverein*, in dat verband, eene niets afdoende bijvoeging (*epitheton otiosum*) genoemd worden; in de zaak zelve altoos konde zij niet het minste verschil maken. Met dat al twijfel ik er aan, of de zorg voor de zuiverheid

van

van de taal en de keurigheid der uitdrukkingen in eenigerlei opzicht hierbij in aanmerking zij gekomen. Doch gesteld eens, het ware zoo, dan moeten diezelfde Staten voor zulke tijtels minder gevoelige ooren gehad hebben, toen zij aan den Prins van Oranje dien opdroegen van Hoofd en Hoogste Overigheid, stellende daarbij tevens in deszelfs handen alle magt, *voor zoo veel die in hen was.*

Om de duisterheid en verwarring der staatkundige begrippen van die dagen nog onwederspreklijker aantetoonen, moeten wij een oogenblik stilstaan bij de Akte van de opdracht der Graaflijkheid aan den Prins van Oranje.

Twecërlei waren, mijns bedunkens, de redenen, waarom men tot eenen zoo gewigtigen stap besloot. Sommigen derzelve hield men met de grootste zorgvuldigheid verborgen; de overige waren die, welke men den volke voorhield als bewijsgronden der onvermijdbaarheid van die maatregel.

Onder de eerste soort rangschikke men het alreeds zeer hoog gestegen gezag van den Prins, alsmede de eigenbatige vleizucht van deze en de kleinmoedigheid van anderen; en wat de tweede soort betreft, zij waren de oude gewoonte dezer volken, om door eenen Vorst geregeerd te worden, de dankbaarheid, welke men den Prins was verschuldigd, het belang van den Staat, inzooverre

de Eenhoofdige Regering voordeliger was voor de uitwendige verdediging en binnenlandsche rust; en voorts het grootere aanzien aan het Vorstelijk Bestuur, boven dat van een Veelhoofdig Bewind, verbonden. — Zeshonderd jaren, zeide men, waren deze Landen onafgebroken door Vorsten geregeerd geweest. Van niets opgekomen, hadden zij een trap van rijkdom, luister en vermogen bereikt, die hen gemaakt had tot voorwerpen van de aandacht van geheel Europa en van den najver van naburige volken. Nederland was alles aan de Graaflijkheid verschuldigd. De vrijheid, (dat onding namelijk, hetwelk bij hen vrijheid heette,) was wel door de heerschzucht van sommige Vorsten belaagd geweest, doch bij de meesten, door de onvermoeide en waakzame zorg der Staten, geëerbiedigd. Holland was altijd een Graafschap genoemd, weshalve de persoon, die dat regeren zoude, noodwendig den naam van Graaf moest voeren. De dankbaarheid, zoo eigen aan den Nederlander, kon aan zoo braven Vorst, als Prins WILLEM, nooit betamelijker bewezen worden, dan door hem, die alles voor dezen Landaart had verrigt, ook alles te schenken, wat in 's volks vermogen stond. Naast God was immers die Prins de redder dezer Landen, en, na de dankbaarheid, aan het Opperwezen verschuldigd, kon er geene meer prijslijke uitgedacht worden, dan die men betoonde aan dezen Vorst, van wien

in-

inborst en gevoelens, nu sedert dertig jaren beproefd, men gerustelijk vertrouwen mogt, dat hij zijn gezag nimmer misbruiken, maar integendeel hetzelfde, strookte zulks met 's Lands welzijn, liever opofferen zoude, dan dat hij er grootere uitgestrektheid aan zoude trachten te geven. Het was bovendien veelzins noodzakelijk, dat men zich in tijds eenen aanblijvenden beschermer verkoos en de nu vernietigde Graaflijkheid over deed gaan in een zoodanig geslacht, hetwelk altijd bewijzen van erfelijken moed en goed beleid had aan den dag gelegd, om zich alzoo, tot aan het einde der eeuwen, te verzekeren van zulke doorluchtige Voorstanders der twee dierbaarste panden van den Staat, Vrijheid en Godsdienst. De bescherming, door Prins WILLEM aan het Nederlandsche Volk verleend, zoude langs dien weg in deszelfs Huis duurzaan gemaakt kunnen worden, en het was te wenschen en te verwachten, dat dat volk alzoo voor altijd gedekt en beschut zoude blijven tegen alle geweld van buiten en van binnen. Wat was ook eigenlijk een Staat zonder eenen Vorst, die denzelven bestuurde? Niets anders, dan een ligchaam zonder hoofd, een Gemeenebest, onderhevig aan allerlei verwarring en blootgesteld aan de droevigste oneenigheden, hetgeen nu eens door den invloed van een buitengewoon en overtreffend vernuft, dan eens door het aanzien en de magt van velen, straks weder,

(het beklaglijkst van allen,) door de driften eener onstuimige menigte voortgestuwd of geslingerd stond te worden. Een Uitstekend (Eminent) Hoofd was des noodzakelijk. In hetzelfde kon men, als in één middenpunt, alle magt en gezag vereenigen; en, daar alle werkingen van den oppersten wil van dat Hoofd zich zouden uitstrekken en tot het volk en tot vreemde Mogendheden, ware het te wachten, dat dit Land, wel vereend, gerust en aanzienlijk zijn zoude, zoo in het in- als in het uitwendige, en dus onder de magt van ééner beter en wijzer geregeerd stond te worden, dan wanneer, gelijk nu, zoo vele verschillende magten tegen elkanderen inliepen en onderling botsten. Het was ook voor het volk luisterrijker onder een Vorstelijk Bestuur te leven: dit alleen kon, zoo als het de ondervinding leerde, aan de genomene besluiten klem en nadruk bijzetten. Op die wijze zoude de Staat eenen rang en aanzien verwerven onder de Mogendheden, al het welk men niet mogt hopen van eene Regering der Menigte, of van Staten, daar toch de Staten, hoe vermogend ook anders, nooit iets meerder waren, dan vergaderingen van aanzienlijke burgers. De naam van WILLEM, met zoo grooten roem door Europa bekend, zoude, aan het hoofd des Staats geplaatst zijnde, aan het Land eenen nieuwen luister schenken, en de Vorsten, met welken deszelfs Stamhuis verbonden
of

of vermaagschapt was, zouden het vermogen van Nederland, welks belang, welvaart en aanzien alsdan met het Nassausche Huis zouden zijn ineengegeweven, altijd trachten te helpen handhaven en te vergrooten. — Ziedaar de redenen, die men in het openbaar aan de opdracht der Graaflijkheid ten grond legde! Laat ons derzelver wezenlijke gehalte kortelijk ter toetse brengen.

Zeshonderd jaren achtereenvolgende was men door Vorsten geregeerd en aan het Eenhoofdige Bestuur gewoon geworden. — Beide onwederprekelijke waarheden, van welke de eene gestaafd is door de geschiedenis, en wat de andere betreft, de mensch is een wezen, dat zich metdertijd aan alles, tot zelfs aan de hardste slavernij gewent; wat meer is, die gewoonte kan bij hem zoo hebbelijk en vermogend worden, dat hij, onder het torschen van ketenen, de lust somwijle verliest, om dezelve afteschudden. Maar omdat men aan een Graaflijk Bewind was gewoon geworden, bewees dit tevens de verkieslijkheid van hetzelfde boven alle andere regeringsvormen? Had niet het gedrag der laatste Vorsten, vooral van die uit de Huizen van Bourgondie en Oostenrijk, duidelijk bewezen, hoe bitter het Graaflijk gezag, tot misbruik overslaande, vallen kon?

Nederland, het is waar, was onder Vorsten tot een hoogen trap van aanzien en vermogen op-

gestegen. Maar zoude dit onder eene andere soort van Bestuur niet eveneens hebben kunnen plaats grijpen? Was het niet veeleer de natuurlijke ligging des Lands, die, gepaard met de nijverheid, met den ondernemenden geest en met de spaarzaamheid der ingezetenen, deze wonderen had gewrocht? Zouden zelfs onder eene Gemeenebestregering die wonderen niet nog grooter hebben kunnen worden? Men late 's Lands volgende geschiedenis deze vragen beantwoorden.

De Staten spraken, ja wel, van vrijheid; doch welk eene vrijheid hadden zij op het oog? Eene, door de Vorsten geschonken, welke in niets anders haren grondslag had, dan in giften van eenige gedeelten des onvervreemdbaren regts van den mensch en burger, hem ontweldigd in tijden van de driestste onwetendheid.

Holland was een Graafschap geweest. — Niets kon waarachtiger zijn; maar te dier stónd was het niet meer een Graafschap, dewijl men geen erkenden Graaf had. Men mogt des zeggen, dat de ondervinding had geleerd, hoe het Eenhooftige Bewind boven dat van Velen den voorkeur verdiende; doch te stellen, dat het Land weder een Graafschap moest worden, omdat het altijd een Graafschap was geweest, was even zoo ongerijmd, als wanneer men, eenige jaren vroeger, zich de gruwzame dwinglandij van FLIPS zonder tegenstand hadde laten welgevallen en hem

hem als Graaf was blijven erkennen en eerbiedigen.

Dankbaarheid, eene deugd, (zoo men zeide,) aan deze Natie zoo eigen, was men in groote maat aan WILLEM verschuldigd. Maar had dan deze Natie omtrent den Prins die deugd veronachtzaamd? Wel verre van daar! Zij had dezelve ook hier aan den dag gelegd, grootscher en edelmoediger, dan de magtigste Alleenheerscher ooit bewezene diensten zoude hebben weten te vergelden. Doch hoe het hiermede ware, nooit mogt de opdracht der Souvereiniteit als eene belooning beschouwd zijn geweest. Maakten de omstandigheden zulk eenen allergewigigsten stap noodzakelijk, zeer goed; maar het voorkomen er aan te geven, als moest dezelve mede strekken tot eene belooning voor den Prins, dat was een vlek geworpen op deszelfs karakter; en heeft hij de opdracht, ook uit zulk een oogpunt, met welgevallen kunnen beschouwen, dan vindt men er al weder grond in, om ons te bedroeven over de menschelijke broosheid, welke zelfs den grootsten mannen niet toelaat zich altijd te gedragen naar de gestrengte voorschriften der wijsheid en der zedenkunde.

Het Land had eenen beschermer noodig. — Niemand mogt dit ontkennen. Maar is het denkbeeld van bescherming dan onafscheidelijk verbonden met dat van een Erfelijk-eenhoofdig Bewind?

De Geschiedenis, vooral die van Rome, bewijst proefondervindelijk het tegendeel. — Ook beschermt een enkel man geen volk, dan met hulp van anderen. Bedoelde men het eigendomlijke vermogen van den persoon, welken men tot Opperheer verheffen wilde, dan hadde het oog moeten zijn gevestigd gebleven op dezen of genen Beheerscher van een groot en magtig Rijk, niet op een Duitschen Graaf, een Leenman van den Keizer; want ook zoo dwaas waren de Staten niet, ofschoon zij het zeiden, dat zij hunne hoop inderdaad gebouwd zouden hebben op bloed- en aanverwantschappen; banden, die bij den gewonen mensch, in velerlei omstandigheden, van geene zeer groote kracht zijn, maar onder Vorsten, zoo als de ondervinding het veelvuldige malen had geleeraard, veeltijds niet den minsten klem hebben.

Eenen Staat zonder Vorst wijders een Ligchaam zonder hoofd te noemen, was een kennelijk overblijfsel van den zuurdeessem der alleronbeschaafdste leenheerlijke tijden. Griekenland en Rome hadden het wel anders bewezen; en, in den geest der Staten zelve, overeenkomstig hunne eigene uitspraak, dat de Vorst om het volk, niet het volk om den Vorst is geschapen, stelt immers het volk het geheele ligchaam daar, zoowel het hoofd, als de verdere ledenmaten, en de Vorst, is hij geen overweldiger, zal hij
geen

geen dwingeland zijn, zal zijn gezag op redelijke gronden berusten, kan niet anders worden aangemerkt, dan als de uitvoerder van den algemeenen wil der Burgermaatschappij, dat is des geheelen Staatsligchaams.

Onder het bewind van éénen, het is waar, kan men doorgaands rustiger leven, dan onder eene veelhoofdige regering; maar is rust op zich zelve genoegzaam, om volksgeluk te bewijzen? Kan een slaaf in zijne ketens, kunnen gevangenen in den kerker dan ook niet voortleven, zonder in den bovenbedoelden zin verontrust te worden?

Het vermogen, om gerezene geschillen te beslissen, hetwelk al mede als eene heilzame eigenschap des Graaflijken Bewinds wordt aangevoerd, behoort ook tweeledig beschouwd te worden. Zoude de Vorst dat werk verrigten in de hoedanigheid van Opperheer, dan gaf men de vrijheid aan een stil en gerust leven volkomen ten prijs. Bleef hij integendeel ook hierin aan den algemeenen wil onderworpen, welke wil zich bij de meerderheid van de Leden eens Burgerstaats verklaart, of door wettelijk gekozene Volksvertegenwoordigers kennen doet, dan kon hij niets meerder zijn, dan bemiddelaar, en eene eigenmagtige uitspraak te doen kwam hem niet toe, ten zij in gevallen, als de uitspraak geheel aan hem was verbleven. — Als een algemeen voordeel

deel des Eenhoofdigen Bewinds kon dierhalve ook dit niet gelden; want wilde men in bijzondere omstandigheden het beslissen van geschillen aan éenen mensch overlaten, men mogt er even zoo goed eenen ambteloozen burger, als eenen Vorst, toe verkiezen.

Wat eindelijk het meerdere aanzien van de Vorstelijke boven de Gemeenbestsregering betreft, daaromtrent kon men destijds weinig met genoegzame kennis bepalen. De Gemeenbesten immers waren zeer schaarsch; die er bestonden, werden niet bestuurd overeenkomstig de zuivere grondbeginselen van de Regten der Maatschappij; en hadde men het oog geslagen op Griekenland en Rome, dan zoude eene tegenovergestelde taal oneindig voegzamer geweest zijn. — Of bedoelde men misschien met aanzien eene weidsche vertooning van pracht en praal, dan leide men er zijne onkunde in de eerste staatkundige waarheden door aan den dag, inzooverre het voorbeeld van een Hof altijd grootere weelde te weeg brengt, welke op hare beurt zedeloosheid teelt en aldus den ondergang der Staten voorbereidt en bespoedigt. Doch dat dit met het woord *aanzien* beoogd zoude zijn geweest, is niet waarschijnlijk, vermits men in dien zin van WILLEM VAN NASSAU, in vergelijking met andere Vorsten van dien tijd, geen grooten luister voor den Staat verwachten kon. — Van zoodanigen aart dan
wa-

waren de gronden, welke men den volke voordroeg, als de noodzakelijkheid bewijzende der weder invoering van het Eenhoofdige Bestuur. En zij, die zoo konden handelen, zoo redenkavelen, zijn evenwel, in het oog van eenen JAN WAGENAAR en andere Vaderlandsche Geschiedschrijvers, voorzienige, voorzichtige, kundige, wijze, groote Staatsmannen en warme liefhebbers van de vrijheid geweest.

Men verbeelde zich intusschen niet, dat de Graaflijke Staf den Prins eene wezenlijk uitgestrektere magt stond te geven, dan die hij alreeds bezat en uitoefende: misschien zelfs ware dezelve daardoor veeleer ingekort geworden. Bij zijne verheffing immers tot Hoogste Overigheid hadden de Staten aan hem alles, *wat in hen was*, afgestaan, en dit onbepaalde liet hem de handen ruimer, dan hij ze zoude gehad hebben, zoo men hem plegtstatelijk, even als de vroegere Landsheeren en dus voorwaardelijk, tot Graaf hadde ingehuldigd. Aan het scherpziende oog van WILLEM zal dit ook niet zijn ontslipt; maar hij gaf den voorkeur aan het bestendige, schoon het inderdaad minder ware, boven het geen slechts tijdelijk, schoon grooter was, te meer nog daar het eerste hem genoegzaam verzekerde van zijn gezag op zijne nakomelingen te kunnen overbrengen, waarbij nog hij, die het menschelijke hart zoo grondig kende, zich mogt vleien, dat

de

de glans van de kroon de liefde des volks voor hem veeleer zoude doen toe- dan afnemen. Dat hij andere en de Graaflijke magt minder bepalende voorwaarden, dan voortijds gebruikelijk was, bedongen had, hiervoor vinden wij geene gronden; en of hij, eenmaal van de kroon verzekerd, zich, op het voorbeeld van vroegere Vorsten, een grooter gezag zoude hebben aangematigd, is eene vraag van bespiegeling, op welke ik mij liefst niet wil inlaten. Wat men van zijnen zoon MAURITS en van zijnen kleinzoon en achter-kleinzoon, WILLEM DEN TWEEDE en WILLEM DEN DERDE, te dien opzichte hadde mogen verwachten, mag als minder twijfelachtig beschouwd worden; welk laatste gezegde ik echter niet zoo wil hebben opgevat, als stonden deze Prinsen ook bij mij in dat ongunstige licht, waarin zij door WAGENAAR en soortgelijke begunstigers van de Regering der Aanzienlijken arglistig zijn geplaatst. Ik houde integendeel de zoodanigen hunner bedrijven, welke het meest als daden van geweld zijn uitgemonterd, voor met goede oogmerken geschied, als er namelijk geene andere middelen waren overgebleven, om den verderfelijken wederstand van eigenbatige Regenten, die den Staat ten verderve rigtte, te beteugelen, of te overwinnen; zonder evenwel daarom goed te keuren de manier, waarop men den grijzen BARNEVELD, die, mijns inziens, on-

schul-

schuldig was, uit den weg heeft geruimd, of de wreedheden, gepleegd aan de Gebroeders DE WITT, — ofschoon anders deze bij mij te boek staan voor lieden van eene toomlooze heerschezucht, die gaarne van den Nederlandschen Staat een ander Venetië zouden gemaakt hebben, aan welks hoofd de Raadpensionaris als Doge moest geplaatst zijn.

Dan hoe het hier mede, en met de wederzijdse bepaling van de Graaflijke magt en die der Staten, bij het Staatsstuk, hetwelk de opdracht der Graaflijkheid behelsde, moge gelegen zijn, de steeds voortdurende onzekerheid en de verwarring der begrippen, die men zich aangaande de oppermagt vormde, zijn er ten duidlijkste in op te merken.

Drie voorname regten toch zijn er, waaraan zich de Souvereiniteit kennen laat: te weten het regt van oorlog en vrede te maken, het opleggen van belastingen, en de beschikking der muntzaken. Reeds in de vroegste tijden werden deze regten niet alleen als zoodanig, als kenmerken der oppermagt, beschouwd, maar ook in dier voege door de aëloude Leenheeren aan hunne voor naamste Vazallen geschonken. Zoo stamt het Regt der Utrechtsche Munt af van Keizer OTTO DEN EERSTE, die er, in den jare negenhonderd zeventendertig, Bisschop BALDERIK mede begunstig-

de

de (*). Zoo hebben de Hollandsche Graven, zonder dat echter van eencn afstand der oude Vorsten bewijzen voor handen zijn, dat regt ongestoord uitgeoefend; en het is overbekend, hoe willekeurig MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK, gedurende de minderjarigheid van zijnen zoon FLIPS DEN SCHOONE, er mede te werk ging, waardoor hij het gantsche Land in de grootste beroering en kommer dompelde. Ofschoon dan ook de Graaf, volgens sommige Privilegiën, niet, dan met de kennis der steden, munten mogt, moet men echter hem, die alleen munten kon, als den bezitter van dat regt aanmerken.

Niet anders was het gelegen met het Regt van Oorlog en Vrede; niet anders met dat der Belastingen. De steden, ja, werden in de belastingen gekend, doch uit welk een oogpunt men de zoogenaamde Graaflijke Beden te beschouwen hebbe, is boven reeds aangetoond. Bovendien kon de Graaf op eigen gezag vrijdom van belastingen verleenen, en hij was, welk regt de Staten onder de oude Graven ook meenden te bezitten, bij den ophef der schattingen altijd de voornaamste zegsman, zoo dat, of de Staten dat regt al op goede gronden dachten te bezitten, hetzelfde evenwel metderdaad in 's Graven handen was. Zul-

---

(*) HEDA, bl. 81 en 82.

Zulke regten nu werden aan PRINS WILLEM afgestaan, onder zekere uitdrukkelijk bepaalde voorwaarden. Voorts werd hem het regtoefenend gezag toebetrouwd en de magt gegeven, om de Staten te bevestigen bij het gebruik van schattingen op te leggen, bij welker invordering hij hen met zijn gezag zoude ondersteunen. Bij dit alles werd ook aan hem verbleven de aanstelling van Regenten: he:geen, van nabij beschoofd, hem de Wetgevende Magt in handen gaf; want hoe hadde het anders kunnen zijn, of dezulken, die hunne aanstelling aan den Prins te danken hadden, moesten ook van deszelfs wenken vliegen, of, met andere woorden, zulke wetten maken, als hem welgevalig waren?

Men vindt bij de Opdragt, wel is waar, niet bepaald, aan wien het volk van oorloge trouw en gehoorzaamheid zweren zoude; doch is het allenthalve waarschijnlijk, dat men te dezen opzichte het oude gebruik, hetwelk onder de Graven plaats greep, zoude gevolgd hebben.

Van een anderen kant zoude men kunnen zeggen: de Prins ontving de Graaflijkheid van Holland en deed een eed van trouwe; dit verscheelde veel van de inhuldiging der vorige Graven, welke eene bloote plegtigheid was, weinig meer beteekenende, dan de daad van bezitneming; maar hier heeft men eenen vrijwilligen gever en aannemer. Doch ik antwoord: de Staten maak-

ten den nieuwen Graaf slechts in zoo verre van zich afhankelijk, dat zij hem, ingevalle van wan-gedrag, zouden kunnen afzetten, en wat betee-kende dit? In waarheid niets. De Staten waren niet één, de Vorst was dit wel. Konde het met grond verwacht worden, dat er in zulk een geval geene verdeeldheid onder de Staten plaats heb-ben en niet vele Leden zich aan de zijde van den Vorst rangschikken zouden? En wie zou geoor-deeld hebben tusschen de twistende partijen? Niemand anders, dan het leger, over het welke de Graaf het bevel voerde. Wie zou de onder-werpen in geschil uitgelegd en er vonnis over gestreken hebben? Het krijgsgeweer, dat geheel in 's Graven handen was. Welke was de band, die den Vorst aan den Staat vastnoerde? De overeenkomst, met hem aangegaan, welke, daar hij alles vermogt, geheel van hem afhing. Daar-enboven, wie beschuldigt een gewapenden Vorst? Wie zal hem euveldaden bewijzen in het midden zijner oorlogsknechten?

En het was niet alleen bij het leven van den nieuwen Graaf, dat zulk een Staatsstuk deerlijke gevolgen hadde kunnen na zich slepen; dit zelfde konde niet minder plaats hebben, wanneer hij gestorven, ja zelfs wanneer hij dadelijk afgezet was geworden. Men verbond zich immers aan den Prins, om, bij zijn verscheiden, eenen zijner zonen tot Graaf te zullen aannemen, maar be-paal-

paalde geenszins, of dit verband van kracht en verplichtend zoude blijven, ook als hij na zijn dood geoordeeld wierd de verbindtenis van zijne zijde geschonden en verbroken te hebben, of ingevalle hij afgezet geworden en alzoo een burgerlijke dood gestorven ware. Ofschoon nu wel in beide die gevallen de Staten zich van de aangegane verbindtenis ontslagen zouden hebben gerekend, het zwijgen over deze mogelijke gevallen (*casus dables*), hadde evenwel de hevigste twisten, binnenlandsche beroerten, buitenlandsche oorlogen, en eene menigte andere rampen ongetwijfeld te weeg gebracht.

Zoo wij nu in al het verhandelde nog geene bewijzen in overvloed hadden, dat men te dier tijd geene vaste begrippen had aangaande de grondslagen der Burgermaatschappij, men konde daarenboven het oog slaan op eene andere bepaling, bij het onderhavige Staatsstuk voorkomende, te weten: dat de Regeringen der Steden, (*let wel!*) als daartoe gelast bij het Ligchaam der Steden, of bij dezulken, die dat Ligchaam verbeeldden, den Prins erkennen zouden, zoodra deze de voorwaarden zijner inhuldiging zoude hebben onderteekend en bezworen. Het Ligchaam nu der Steden was, buiten alle tegenspraak, de Burgerij, en die hetzelfde verbeeldden, moesten Gelastigden of Gemeensmannen zijn, alreeds gekozen of nog te kiezen door het Volk. Doch

kort te voren had men dat volk niet alleen niet gekend in de keuze van een nieuwen Heer, maar zelfs het ontwerp daartoe op de heimelijkste wijze rondgezonden, opdat toch, buiten de Regenten, niemand er kennis van mogt bekomen; en nu komt de zieltogende Adelregering, na allerlei duistere kronkelwegen doorloopen te hebben, op eens te voorschijn met eene erkenning van het Volk, om hetzelfde zijn zegel van goedkeuring te doen drukken op hetgeen, buiten deszelfs medeweten, door de Regenten eigendunkelijk was bedreven.

Wanneer wij dan de vooronderstelling van onzen Vaderlandschen TACITUS, den mergvollen en oordeelkundigen HOOFT, van welke boven gewag is gemaakt, als gegrond beschouwen, dan vinden wij dubbele reden tot beklag, dat een dolzinnig geestdrijver door den gruwelmoord, aan den Prins gepleegd, het volk heeft verstoken van de gelegenheid, om, in eene zoo tedere als hoogstgevigtige zaak, zijne stem nittebrengen. Of het in WILLEM goed te keuren zij, dat hij zich de opdracht liet welgevallen van eene magt, van welker misbruik men bevorens zoo vele jammeren had ondervonden, is eene vraag, welke ik niet verlang te beslissen. Daarintegen durf ik onbewimpeld beweren, dat het volkomen beslaan dier zaak, van achteren beschouwd, alzins wenschelijk ware geweest, daar het Ecuhoofdige Bewind

wind, hoe gevaarlijk dan ook, het Land ongetwijfeld zoude hebben behoed voor zoo vele en zoo veel zwaardere rampen en onheilen, als aan hetzelfde, door den trots en de heerschzucht van eenen hoop eigendunkelijke Regenten, vervolgends zijn berokkend.

Ik oordeel dit Tafereel, schoon, bij het verder doorloopen van 's Lands Geschiedenissen, voor eene zeer groote uitbreiding vatbaar, hier te moeten eindigen: voornamelijk omdat ik, bij deszelfs voortzetting, inzonderheid bij Stadhouderlooze tijden, verplicht zoude zijn, om een aantal personen, welke, door het vooroordeel, den faktiegeest en het eigenbelang om strijd, schier tot Heiligen zijn gemaakt, in een zeer ongunstig daglicht voor te stellen; hetgeen noodwendig over het algemeen slechts ergernis zoude baren, zonder veel toetebrengen tot een goed verstand van de belangrijkste gebeurtenissen, welke toch de meesten, van hunne vroegste jeugd af aan, uit een geheel verkeerd en valsch gezichtspunt hebben leeren beschouwen. — Want napraters in zelfdenkers te willen hervormen was in alle eeuwen eene onderneming, welke over het algemeen zelden met eenig gewenscht gevolg is bekroond geworden, en die thands, vooral bij ons, schier eene dwaasheid zijn zoude. — WIE OOREN HEEFT, OM TE HOOREN, DIE HOORE.

1502

2

